DORDTSE DOCHTERS

INHOUDSOPGAVE

Sura of Suwa	Blz. 3 - 5
Beatrijs Roerom	Blz. 6 - 9
Margaretha de Geer	Blz. 10
Margaretha van Godewijk	Blz. 11 - 14
Maria van Berckel	Blz. 15 - 16
Maria Schalcken	Blz. 17
Maria Joosten van Rommerswael	Blz. 18
Margaretha Mels	Blz. 19 – 21
Elisabeth de Lengh	Blz. 22 – 23
Maria Jacoba Repelaer	Blz. 24 – 25
Margaretha Josefine van Meeteren	Blz. 26
Johanna Adriana Cornelia van Bilderbeek Lamaison- van Heenvliet	Blz. 27 – 28
Nicoline van Oldenburgh – Vriesendorp	Blz. 29 – 30
Frederike Meyboom	Blz. 31 – 34
Suze Groeneweg	Blz. 35
Anthonetta (Top) Naeff	Blz. 36
Gemma Mentzel – van Aken	Blz. 37 - 38
Lenie Dicke	Blz. 39
Cornelia Hendrika Maria (Corry) Roest	Blz. 40 - 42
Wijnie Jabaaij	Blz. 43 - 45
Damiët van Dalsum	Blz. 46 - 47
Katinka van Haren	Blz. 48
Lijst met adressen/relevante plaatsen	Blz. 49 - 50

Sura

11e eeuw - 12e eeuw

De heilige Sura (Sinte Suwaert, Sinte Sotheris, Sinte Zuur, Sinte Soers), plaatselijke heilige, maagd, martelares. Vermeende stichteres van de Grote of Onze-Lieve-Vrouwekerk van Dordrecht, 11e -12e eeuw. Sterfdag 10 februari.

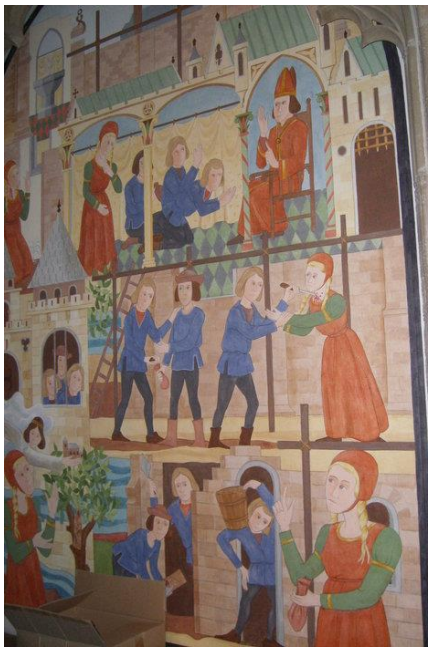

De oudste gegevens over Sura gaan terug tot de vijftiende eeuw. Volgens aantekeningen van Joannes Gerbrandsz van Leiden (†1504), prior van het Karmelietenklooster te Haarlem, uitgegeven door Marcus Zuerius van Boxhorn in zijn Theatrum sive Hollandiae comitatus et urbium descriptio (1632), zou een zekere maagd Sotheris of Suwaert stichteres zijn van de Grote of Onze-Lieve-Vrouwekerk van Dordrecht. Waarschijnlijk werd Suwaert (Sura) vereenzelvigd met Sint Sotheris, die als martelares stierf te Rome en begraven werd in de catacombe van San Callisto. Ook Sotheris werd herdacht op 10 februari. De attributen van Sint-Sura zijn een vismes en palmtak.

Fresco in de Grote Kerk naast het Bach-orgel, door Herman A. van Duinen

Heribertus Rosweydus, in de Generale Legende der Heylighen, beschrijft het leven van Sura als volgt: Sura, geboren uit 'seer eerlycke ouders', wordt gehouden voor stichteres van de Grote Kerk. Zij aanbad dagelijks een beeld van de moeder Gods, dat aan een boom hing bij 'de riviere van Dordrecht'. Op haar verlangen ter ere van Maria een kerk te bouwen, toonde een engel haar een model. Hoewel zij slechts beschikte over 'dry penninxkens', kopkens genaamd, nam zij toch drie dagloners in dienst. Steeds wanneer zij hen had uitbetaald, vond zij drie nieuwe penningen in haar beurs. De werklieden, menende dat zij rijk was, beroofden haar van het leven met een vismes. De moordenaars werden gevangen genomen en ter dood veroordeeld. De 'H. Martelaerse' herrees en toonde de verse wond aan haar hals. Ze verkreeg kwijtschelding voor haar 'leetwesende' (=spijt betuigende) moordenaars. De historicus Jacob van Oudenhoven (? – 1683) voegde er in zijn Oudt en Nieuw Dordrecht (1666) aan toe: De maagd Sura 'ontspronck van de doodt', verloste de drie moordenaars en trok met hen naar de paus te Rome. Daar biechtten zij hun misdaad. De paus schonk absolutie en verleende aflaten om de bouw van de kerk voort te zetten. Uiteindelijk is Sura zalig gestorven, maar wanneer dit is geschied, is niet bekend.

Op de plaats van de moord zou volgens de legende een fontein of bron zijn ontsprongen, zeer gezond voor hen 'die met ko(o)rtse belade syn'. Op het kerkhof, ten noordoosten van het Mariakoor, is er tot de zeventiende eeuw inderdaad een bron geweest, de Suraput, waaruit volgens schriftelijke getuigenissen geneeskrachtig water stroomde. De in Dordrecht geboren Willem Damasz van der Lindt (1525-1588), onder de naam Wilhelmus Lindanus bisschop van Roermond, vermeldt in zijn Apologia ad Germanos (1570) dat 'de ondervinding leert dat er bronnen en putten

zijn die geneeskracht hebben tegen ziekten of koortsen, zoals te Dordrecht de Sint-Surafontein, die altijd levend water heeft. Door het drinken daarvan is in mijn jeugd N.N. genezen, toen hij als een vriend in mijn vaders huis verblijvend, iemand daarheen had gezonden om er water te putten'. Volgens de Dordtse pastoor Dirck Cornelisz de Witte is in 1608 de put verdwenen: 'Daer is oock een put geweest op 't kerckhoff, overdeckt synde, alwaer men seijt, dat sy (Sura) vermoort is; hieruit werden veel waters geput voor de coortsen. Dan is (de put) door de ketters (gereformeerden) gedestrueert (vernietigd)'. De 'vernietiging' van de waterput heeft waarschijnlijk plaatsgevonden tussen 1603 en 1608. De kerkenraadsakte van 1603 vermeldt namelijk: 'Alzoo men verstaat, dat er op het kerkhof van de Grootekerk een steenen kring (putrand?) staat, en vele menschen daarvoor nederknielen en verdere superstitiën (bijgelovigheden) bedrijven, zoo zal men den Burgemeester verzoeken, dat dezelve moge weggenomen worden'.

Waar bevond zich de Suraput? Schotel (1807-1892) spreekt over een vijver bij het oude kerkhof, waarover hij gegevens vond in Batavia Sacra of Beschrijving van het Utrechtse bisdom (1714). Op 24 januari 1452 gaf het kapittel van Sint-Jan te Utrecht toestemming om een kapel tot een parochiekerk in te richten, staande buiten de Vuilpoort te Dordrecht, de Sint-Adriaanskerk. Het kapittel schonk enkele renten en inkomsten aan de kapel, waaronder die van 'de vijver bij het oude kerkhof' van de Grote Kerk. Ook de Dordtse geschiedschrijvers Van Dalen (1927) en Lips (1974) brengen de vijver in verband met de Suraput. Volgens Verhoeven is 'vijver' echter een verkeerde vertaling. In de Latijnse oorkonde staat 'piscaria', een visserij bij de begraafplaats, niet van de Grote Kerk, maar van de kerk buiten de Vuilpoort. Het ging dus om visrechten die werden overgedragen.

Naast de waterput wordt ook een kapel genoemd, gewijd aan Sura, en gebouwd aan de noordoostzijde, tegen het Mariakoor van de Grote Kerk. In de kapel werden, naar Lindanus vermeldt, het vismes, doeken en banden bewaard van personen die op wonderbaarlijke manier waren genezen door het bronwater te drinken. In de zeventiende eeuw is de kapel afgebroken, maar de funderingen werden in 1905 opgegraven en in de bestrating weergegeven. Volgens overlevering zouden haar relieken zijn overgebracht naar Soissons in Frankrijk. Of de kapel, toegankelijk vanuit het Mariakoor, ooit gewijd is geweest aan Sura, is in de archieven niet terug te vinden. Wel was de kapel destijds de sacristie van de Mariabroederschap in de Grote Kerk.

Een hoogtepunt in het middeleeuwse kerkelijk leven was de processie van het Heilig Sacrament of de Grote Ommegang, gehouden de zondag na Maria Magdalenadag (23 juli). Volgens overlevering zou bij een brand in het Gasthuis het sacrament in de zilveren monstrans ongeschonden zijn gebleven. In een Dordts aktenboek van 27 juni 1497 wordt ook de naam van Sint Suwer (Sura) genoemd onder de vele heiligen die werden uitgebeeld tijdens de processie. Tot 1571 is dit jaarlijkse feest van de Grote Ommegang gehouden, daarna ging de stad over in gereformeerde handen.

Aan Sura zijn nog enkele tastbare herinneringen aanwezig. Zo staat zij afgebeeld op een wang van de noorderkoorbank (1538) in de Grote Kerk. Stadshistoricus Matthijs Balen (1677) weet te melden dat er in het torentje van het Dordtse klooster Mariënborn (in een zijstraat van de Voorstraat, nu de Marïenbornstraat) een klok hing met het opschrift 'Sinte Zuur is mijnen naam. Deze klok is Kersten gemaakt: up onser

Vrouwendach nativitatis Ao 1548'. De klok verhuisde in 1869 naar de Oud-Katholieke kerk aan de Voorstraat en werd in 1881 verkocht aan de Hervormde kerk van Veessen (Gld). Tijdens de Tweede Wereldoorlog is de klok door de Duitsers gevorderd. In 1984 is voor de Oud-Katholieke kerk een nieuwe klok gegoten met een afbeelding van de heilige Sura.

In de Sint-Janskathedraal te 's-Hertogenbosch bevindt zich tegen een pilaar in het noorderzijschip een beeld van 'Sura van Dordrecht', in 1918 gemaakt in atelier A. van der Geld in 's-Hertogenbosch. Waarom Sura, een Dordtse heilige, ook in 's-Hertogenbosch is uitgebeeld is niet bekend. 4 februari 1940 werd in de Sint-Bonifatiuskerk aan de Wijnstraat een Sint Surabeeld gewijd, gemaakt door de beeldhouwer Sprenkels uit Hillegersberg. Het beeld bevindt zich tegenwoordig in de Sint-Antoniuskerk aan de Burgemeester de Raadtsingel. In een nis in het Mariakoor van de Grote Kerk is in 1992 door Herman A. van Duinen een schildering aangebracht over het leven van de heilige Sura. Op de hoek Schuitemakersstraat / Houttuinen bevindt zich een pleintje dat in 1967 de naam Sint Suraplein kreeg.

BEATRIX ROEROM

circa 1421 (Groote Waard) - na 1470 (Dordrecht)

Beatrix werd volgens de overlevering geboren in 1421 in de Groote Waard, mogelijk in het ambacht Wieldrecht. Ze werd als vondeling op kosten van de stad opgevoed en huwde in Dordrecht rond 1450 met Jakob Roerom, geboren in Dordrecht omstreeks 1420. Uit dit huwelijk werden ten minste twee kinderen geboren: dochter Klara, die te Delft Kornelis Korneliszoon huwde maar kinderloos stierf, en Kornelis (geboren Dordrecht 1468) die eerst Volkje van Barendrecht huwde en vervolgens Marta van den Hatert. Bij de laatste verwekte hij negen kinderen. In recente publicaties wordt Beatrix ook wel Beatrijs de Rijke genoemd.

Beatrix (de gelukbrengster of gezegende reizigster) zou de Sint Elisabethsvloed van 1421 hebben overleefd doordat de waterdichte Brabantse wieg waarin ze tijdens de overstroming lag op de golven werd meegevoerd en een meeliftende kat uit lijfsbehoud het merkwaardige vaartuig voor omslaan behoedde. De wieg dreef, voortgestuwd door het water, naar het noorden en kwam in de buurt van Dordrecht aan wal. De vondeling werd daar liefdevol opgevangen en voor rekening van de stad grootgebracht. Ze trouwde er met Jakob Roerom en werd de stammoeder van vele aanzienlijke geslachten. Maar bovenal werd ze hét icoon van de Sint Elisabethsvloed. Op talloze afbeeldingen van de stormvloedramp komt ze voor. En hoewel verhalen over wonderbaarlijke reddingen van kinderen bij meerdere overstromingen opduiken, heeft Dordrecht toch de beste papieren voor deze historische sage.

Beatrix moet zijn geboren in 1421 in het zuiden van de Groote Waard, een hoogheemraadschap dat was ontstaan rond 1283 door afdamming van de Maas bij Maasdam en Heusden en samenvoeging van de Dordtse Waard en de ten zuiden van de toenmalige Maas gelegen Zuid-Hollandse Waard. De Groote Waard strekte zich uit van Maasdam in het westen tot Heusden in het oosten en van Dordrecht in het noorden tot Geertruidenberg in het zuiden en besloeg zo'n 40.000 hectaren.

In ambachten als Houweningen, Tolloyzen, Almsvoet, Eemkerk, Oudeland, Nesse, Weede, Broek, Twintighoeven, Dubbelmonde en Wieldrecht probeerden de bewoners als boer of ambachtsman het hoofd boven water te houden. Maar dat werd steeds moeilijker, want de bodem van de waard daalde als gevolg van ontwatering en inklinking terwijl het waterpeil in de rivieren steeg en uitbaggeren nog onmogelijk was. Inpolderingen in de Alblasserwaard zorgden ervoor dat het rivierwater zich door een steeds smaller bed een weg naar zee moest banen. Het dijkonderhoud liet te wensen over in de roerige tijd, waarbij het Kabeljauws gezinde Dordrecht tegenover het Hoekse waterschapsbestuur stond. En bovendien werden de dijken ondermijnd door turfwinning en buitendijkse afgraving van veen voor de zoutproductie. Dit moerneren gebeurde ook in het Land van Strijen, westelijk van de Groote Waard, waardoor de zee zich een weg kon banen naar het sluizencomplex bij Broek. Dijkdoorbraken, onder andere in 1374, 1375 en 1394, waren het gevolg. Ook de dijk in het noorden langs de Merwede bezweek meerdere malen. De schade bleef meestal beperkt. De dorpen lagen op dijken of natuurlijke verhogingen in het landschap en de bevolking kon zich tijdig in veiligheid brengen. Maar de overstromingen met zout water leidden wel tot verarming van de streek. En

reparaties konden slechts worden uitgevoerd met geld dat werd verkregen door nieuwe moerconcessies uit te geven.

De stormvloeden van 1404, 1421 en 1424, toevallig allemaal op of rond 19 november, de sterfdag van de heilige Elisabeth van Hongarije (1207-1231) en daarom alle drie Sint Elisabethsvloed genoemd, betekenden de doodsteek voor de waard. De vloed van 1421 is de bekendste geworden. Tijdens een zware westerstorm brak in de nacht van 18 op 19 november de zeedijk bij Wieldrecht, zoals blijkt uit het telkens weer opduikende tijdvers VVIeLdreCht MaCh VVater beCLagen, waarin de Romeinse cijfers het jaartal 1421 vormen. De laag gelegen delen van de Groote Waard stroomden vol en toen het water de rivierdijk bij Werkendam had bereikt en deze vanaf de binnenkant ondermijnde bij een toch al hoge rivierstand, brak ook hier de dijk en kwam de polder onder invloed van eb en vloed.

Herstelwerkzaamheden werden te niet gedaan door een nieuwe overstroming in 1424 waarna een deel van de polder op den duur werd verlaten en veranderde in een Biesboschlandschap. Gedenkstenen in de Spuipoort en in de toren van de Grote Kerk en het omstreeks 1500 geschreven Magnum Chronicon Belgicum noemen het aantal van 72 verdronken dorpen. Recent onderzoek heeft inderdaad aangetoond dat er ongeveer 72 steden, ambachten en parochies in de Groote Waard lagen en dat er daarvan zo'n elf ambachten (waarvan er een paar zeer dun bevolkt waren) en twintig kerkdorpen evenals twee kloosters en twee kastelen blijvend verloren gingen.

Over de slachtoffers is weinig met zekerheid te zeggen. Het aantal van 100.000 dat lang werd genoemd is zeker veel te hoog, net als de 10.000 slachtoffers die J.C. Ramaer nog in 1899 opvoert. Dordrecht, dat grotendeels droog bleef doordat het door het graven van de stadsgracht buiten de bedijking van de waard was komen te liggen en de stadsmuren als waterkering fungeerden, telde toen ongeveer 10.000 inwoners. In de rest van de waard woonden hooguit 20.000 mensen. Ongetwijfeld zal de vloed in de buurt van de dijkdoorbraak bij Wieldrecht veel slachtoffers hebben geëist, maar de bewoners van de verder landinwaarts gelegen dorpen hadden de tijd om zich op de dijken in veiligheid te brengen. Het hoger gelegen oostelijke deel van de waard had zelfs nauwelijks wateroverlast. Zelfs de 2.000 slachtoffers die de Tielse Kroniek 50 jaar na de ramp noemt, lijken aan de hoge kant, al komt dat aantal dicht in de buurt van de 1.837 mensen die verdronken bij de watersnoodramp van februari 1953.

Een van de bewoners die het er levend van afbracht is volgens de overlevering het meisje in de wieg. De eerste die haar noemt, is de Italiaanse humanist Chrysostomus Neapolitanus, die in 1514 schrijft over een boottocht over het verdronken land. Hij zag daarbij torenspitsen van kerken uit het water oprijzen en oude lieden vertelden hem dat bij de stormvloed 93 jaar eerder 72 dorpen verdronken en slechts een kind in een wieg met een kat aan de verdrinkingsdood ontkwam.

Daar waar eerdere geschiedschrijvers nog aan deze gebeurtenis voorbijgaan is het Matthijs Balen die het verhaal in 1677 in zijn Beschryvinge der stad Dordrecht opneemt. 'In 't ondergaan van dien Grooten Waard, kwam aandrijven een kind in een wiege, hebbende tot gezelschap een kat, en raakte eyndeling te Dordrecht, werdende 't voorz kind Beatrix (dat is, Beate, Baetken, Bate, en by verder toegeving, Gelukkige) genoemd; en zijnde gekomen ter jare, trouwde Jakob Roerom. Van

welken stamme, ’t zy uyt de manlijke of vrouwlijke linie, vele aanzienlijke geslachten, en andere binnen Dordrecht, en elders, haar afkomste rekenen’. Balen, die we als een betrouwbare genealoog kennen, geeft vervolgens haar stamboom, die tot aan zoon Kornelis Roerom geverifieerd kon worden. Dat gaf stadsgeschiedschrijver C.J.P. Lips zoveel vertrouwen, dat hij tot historiciteit van het verhaal besloot. Overigens meldt Balen nog vijf vluchtelingen, Pieter Dirksz met zijn vrouw, hun zoon Dirk en diens dochters Beeltje en Matte, die op de hanenbalken van hun huis kwamen aandrijven.

Dordrecht speelde een belangrijke rol bij de hulpverlening. In een fragment van een stadsrekening uit die tijd komt een post voor over het uitdelen van brood, bier, kaas en andere proviand aan de arme lieden in het baljuwschap Zuid-Holland. En de aktenboeken vermelden dat de vluchtelingen uit Wieldrecht twee klokken en de doopvont die zij uit hun kerk hadden gered aan de Grote Kerk schonken in ruil waarvoor ze een altaar kregen. Rond 1470 gaven zij een onbekend gebleven schilder de opdracht tot het vervaardigen van een drieluik met aan de ene zijde afbeeldingen uit het leven van de heilige Elisabeth en aan de ander kant een voorstelling van de vloed. Op deze unieke panelen (het was de eerste keer dat een eigentijdse gebeurtenis het onderwerp was van een schilderij) komt, ter hoogte van de kerk van Houweningen, ook het kindje in de wieg voor. Zou Beatrix zelf, die dan rond de zeventig moet zijn geweest, een van de opdrachtgeefsters zijn geweest?

Latere schrijvers vonden de wonderbaarlijke redding blijkbaar nog niet mooi genoeg en dikten het verhaal verder aan. Zo wil Van Someren ons in zijn De St. Elisabethsnacht ao 1421 doen geloven dat Beatrix de dochter van de twaalfde-eeuwse graaf Floris III en zijn gemalin Ada van Schotland zou zijn en schrijven Kobus en De Rivecourt in hun Beknopt biographisch handwoordenboek dat de vondeling ‘eene keten van bloedkoralen met eene gouden stift om den hals en een gouden kruis met het wapen der ouders’ droeg. Waarom haar familienaam dan niet kon worden achterhaald vermelden ze echter niet.

Deze verhalen hebben niet bijgedragen aan de geloofwaardigheid. En dat geldt ook voor het feit dat ook andere plaatsen zoals Utrecht (Allerheiligenvloed 1170), Zeeland (Sint Felixvloed 1530), Sneek (Allerheiligenvloed 1570) en Groningen (Sint Maartensvloed 1686) deze gebeurtenis claimen. Om nog maar te zwijgen van Mozes in zijn mandje van papyrus. En dan is er ook nog de familie Nederveen, die nog in 1635 voor een Haarlemse notaris het verhaal liet optekenen van de redding van Jonkheer Pieter van Nederveen, die in een wieg uit de Dordtse Waard was komen aandrijven met om zijn hals een bloedkoralen ketting met wapen en door een visser naar de Heer van Zevenbergen was gebracht, die hem liet opvoeden als edelman.

Ten slotte is er Kinderdijk, tegenwoordig onderdeel van Molenwaard, dat claimt dat het voorval zich daar heeft afgespeeld. Gevelstenen, bovenlichten en muur-schilderingen houden het verhaal daar in leven en menig bezoeker van het molencomplex krijgt het te horen. Veel waarschijnlijker is echter dat dit dorp, dat tot 1927 meestal Elshout werd genoemd, vernoemd is naar de kinderen (erfgenamen) van de leenheren van de heerlijkheid Giessen. Toen daar, na de stormvloedramp van 1375, een nieuwe dijk moest worden aangelegd, werd die bekend als de dijk van de kinderen van Giessen en deze naam werd via Kinderen-dijk uiteindelijk Kinderdijk. Overigens was het gezien de heersende windrichting en het feit dat de dijk in 1421

aanvankelijk slechts op een plaats, bij Wieldrecht (veel zuidelijker gelegen dan de huidige buurtschap van die naam) was weggeslagen, technisch onmogelijk dat het wiegje naar Kinderdijk zou drijven.

Als het verhaal van het kindje in de wieg al op waarheid berust, is de meest aannemelijke plaats van aanspoeling, gezien het bijna eigentijdse schilderij, gemaakt in opdracht van mensen die die het konden weten, toch wel de rivierdijk bij Houweningen. Al schijnt Balen hierover te hebben getwijfeld. Zo wordt op de tekening die Arnold Houbraken maakte van de ramp de wieg bij Houweningen afgebeeld, maar plaatste Romeyn de Hooghe hem op de ets voor het boek van Balen bij de stadsmuur. Op latere afdrukken drijft de wieg zowel voor de stadsmuur als in de buurt van Houweningen.

MARGARETHA DE GEER

1585 – 1669

Haar zoon Jacob liet in 1649 zijn woning aan de Wolwevershaven bouwen, op dat moment het laatste erf aan de haven. Enige tijd later sticht hij een naastgelegen woning. Deze zoon Jacob is echter vrijgezel en de angst bestaat dat het na zijn overlijden verkocht zal worden. het familiegoed moet veiliggesteld worden. Reden, dat de bejaarde moeder de huizen in 1671 van haar zoon koopt. Testamentair legateert ze het de kinderen van wijlen haar dochter Maria Trip, echtgenote van Johannes Reepmaker de huizen onder fideï-commis. Haar schoonzoon mag het onroerend goed dus niet verkopen. Ze regeerde dus over haar graf heen.

De in Luik geboren Margaretha ging 12 januari 1603 in ondertrouw met Jacob Trip. Zij werd zowel door Rembrandt van Rijn, Aelbert Cuijp en Nicolaes Maes geportretteerd. De familie handelde in ijzer, wapens en munitie. Wij waren immers in oorlog!

Familiewapens Trip en De Geer

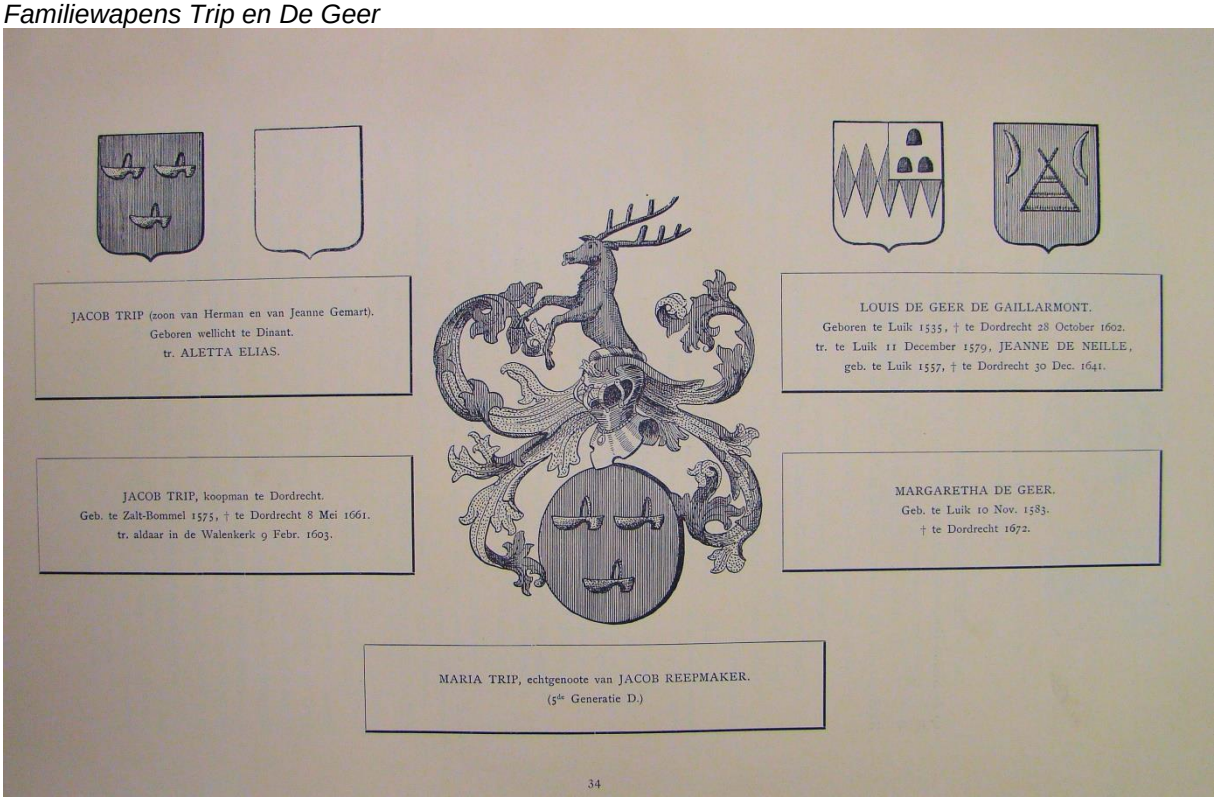

MARGARETHA VAN GODEWIJK

30-8-1627 – 2-11-1677

Volgens Houbraken was haar vader leraar aan de Latijnse school in Dordrecht, die haar Grieks, Latijn, Italiaans, Frans en Engels onderwees. Zij kon bovendien ook nog Hebreeuws volgen. Zij was dichteres, maar leerde ook schilderen van Nicolaes Maes en was bijzonder bedreven in het schilderen van landschappen, villa's en huizen, bloemen en allerlei soorten schepen, zowel in olie- als waterverf. Ook kon ze goed borduren en speelde zij klavecimbel.
Verder was zij bekwaam in astronomie en maakte ze ook diamant gravures in glas.(roemers). Houbraken citeert hiermee de Dordtse geschiedschrijver Mathias Balen (1611-1691) die in zijn boek verscheidene beroemde dames opsomde.

Volgens de RKD was zij een leerlinge van Cornelis Bisschop en schilderde zij bloemen, maar er zijn geen werken overgeleverd van haar.

Een gedicht van haar over (de instorting van) de Wijnbrug is wel bekend:

"Hooghe torens, steyle wallen,
Dicke Bruggen moeten vallen;
Hoe sy trotser syn gemaeckt,
Hoe haer val te eer genaeckt
Heden heb ick sien geschieden,
Ick, en meer dan hondert lieden,
Hoe de Wijn-brugh viel ter neer
Sonder hulp, of tegen weer
Hoe sy is ter neer gesoncken,
In de haven half verdroncken,
Met een vrouw, die in de noot
Wt gehaelt is, hallif doot
Als ick dit quam aen te mercken,
Sagh ick Godes wonder wercken,
Hoe hy, dat om hooghe staet
Met syn handt ter neder slaet
Daerom soo ghy wert verheven,
Wilt niet al te moedigh leven,
En niet klimmen boven al,
Of u naeckt groot ongevall"

En nog een gedicht op het huis 'De Onbeschaamde'.

Op 't Treffelyck Ghe-Bouw
van de Heer Abraham van Beveren,
Heere van Barendrecht.

Gelijck als Rome stoft op't prachtigh Lateraen,
Florens op Pratelin en deftighe Gebouwen,
Venetien opt ghesicht die bij Rialto staen,
En Genua op 't Palis van Marmer uytgehouwen.
Mijn vaderlijcke stadt heeft oock geen minder reën
Te roemen op 't Gebouw, dat in de breet komt rijsen,
En na de hooghte stijght met deftigh hout en steen;
Soo dat ickniet en kan of moet den Bouw-Heer prijsen,.
Die 't Oude Dordrecht verciert met sulck een Heerlick werck,
Hij doet syn Schadtkist op int 't beste van syn jaren,
Hij bouwt een Huys, gelijck een treffelijcke kerck,
Tot Roem van syn Gheslacht en Burger Heeren-Scharen.

Margaretha van Godewijck (ook Godewijk) werd op 31 augustus 1627 in Dordrecht gedoopt en overleed in Dordrecht ongehuwd en kinderloos op 2 november 1677. Zij was de dochter van Pieter van Godewijck (1593-1669), schoolhouder, preceptor aan de Dordtse Latijnse school, dichter en schrijver, en Sara Cornelisdr Pijpelaars, ook Pijpelaer, (1600/1601-1677).

Margaretha wordt herinnerd als een verdienstelijke dichteres, glasgraveerster, borduurster, musicus en schilderes. Zij blonk uit in kennis van het Engels, Frans, Italiaans en de klassieke talen. Zij werd opgevoed in een calvinistisch gezin en deze overtuiging droeg zij uit, ook in haar gedichten. Zij was diep religieus en haar levensmotto was: ‘Tot Gode is ons wyck’. Haar opvoeding en haar talenten deden Margaretha kennen als een vrouw met een bovengemiddelde begaafdheid. Dat bracht vooral lokale bewonderaars ertoe haar te vergelijken met de internationaal beroemde geleerde en kunstenares Anna Maria van Schurman (1607-1678), ’de Utrechtse Minerva’. Hoewel Margaretha dat niveau beslist niet bereikte, werd zij betiteld als ‘de Dordtse parel’.

Margaretha groeide op in een gezin met veel aandacht voor cultuur en individuele ontplooiing. Vader Pieter van Godewijck begon als schoolmeester en zette zijn school enkele jaren later om in een Franse school. Hoewel Pieter in 1619 aan de Latijnse school werd verbonden, zal hij haar onderwijs in lezen, schrijven en rekenen in eigen hand hebben gehouden.

Na dit elementaire onderwijs bemoeide Pieter zich intensief met haar voortgezette opleiding. Hij onderwees Margaretha in het Engels, Frans en Italiaans en maakte haar vertrouwd met de reken-, wis- en sterrenkunde. Margaretha bezocht de Latijnse school niet, want die was voorbehouden aan jongens. Zij maakte thuis kennis met het Latijn, een vak dat Pieter in de laagste klas van de Latijnse school onderwees. Goed privaat onderwijs en een sterk geheugen leidden er toe dat zij al jong de favoriete auteurs van haar vader (Tacitus, Virgilius en Lucanus) redelijk kon begrijpen. Voor het Grieks week Pieter deels uit naar een collega van de Latijnse school. Margareta zou op 15-jarige leeftijd in staat zijn geweest het Nieuwe Testament in het Grieks te lezen. In januari 1645 arriveerde Johannes Rampius als nieuwe rector in Dordrecht. Deze vervolmaakte haar kennis van het Grieks en op 18-jarige leeftijd las Margaretha de treurspelen van Euripides en Sophocles. Rampius onderwees haar vervolgens in de geschriften van de kerkvaders. Zij studeerde ook

Hebreeuws, maar volgens bewonderaar Balen beperkte zich dat tot ‘begrypende de Hebreeusche-boek-staven’.
Margaretha had aandacht voor historische en actuele gebeurtenissen in Dordrecht. Uit haar ode Op Dordrecht. Myn geboortens Stadt uit 1654 blijkt haar trots op de stad en beschrijft zij zaken als het Stapelrecht, de Hollandse Munt, de vroomheid van de predikanten, de vele geleerden en de politieke betekenis van dit ‘Hollants cieraet, de bloem van alle steden’. De ode geeft aardige (opgeklopte) informatie over stad en inwoners, maar een fraai gedicht is het niet. Ook Breman ‘twijfelt aan de dichterlijke waarde van dit soort gerijm’. Wel bestaat er consensus onder critici over de goede kwaliteit van enkele gelegenheidsgedichten, zoals uit 1643 Op de vaart, naar de Oost- ende Westindiën over de expansiedrang van de Republiek. Een ander is Aen Mars op het opspringhen van ’s lants magezijn binnen Dordrecht uit 1652 over de explosie van het kruitmagazijn op de Vest naast de Vriesepoort.

Zij dichtte ook op landelijke gebeurtenissen en daarbuiten, vooral als het Huis van Oranje-Nassau daarbij betrokken was, waarvan zij een vurige aanhanger was. Bij een overwinning van Frederik Hendrik stond zij stil, maar ook bij de onthoofding van Karel I van Engeland en het door haar veroordeelde gedrag van Olivier Cromwell. Aan de moord op de republikeinse gebroeders De Witt in 1672 besteedde zij geen versregels, een neutrale waarnemer was zij waarschijnlijk niet.

Margaretha was kritisch op haar gedichten. In haar Nulla dies sine linea, geen dag zonder een (vers)regel wees zij op het belang van het dagelijks oefenen van versregels. Haar gedichten zijn ook een bron van persoonlijke informatie. Uit haar verzen blijkt dat zij klavecimbellessen volgde bij Theodorus Tegelbergh. Haar drang om zich in vele richtingen te ontplooien deed haar omstreeks 1653 teken- en schilderlessen volgen bij de portretschilder Cornelis Bisschop (1630-1674). Over de beide kunstenaars spreekt zij waarderend. In haar vrije tijd hield zij zich bezig met poëzie, borduren, tekenen en schilderen, het graveren van glas en het bewerken van schelpen; de laatste kregen een plaats in haar rariteitenkabinetje. De opzet van een collectie rariteiten zou een gevolg kunnen zijn van haar contact met predikant Andreas Colvius die een bijzondere rariteitencollectie bezat. Uit haar dichtwerk blijkt eveneens dat zij contact onderhield met de Dordtse predikanten Johannes Vrechemius, Nicolaas Crucius en Petrus Wassenburg. Voor de laatste twee schreef zij na hun overlijden een treurzang. Deze contacten hielden zeker verband met haar vrome levenshouding die ook uit de ondertekening van haar geschriften bleek: ‘Tot Gode is ons wijck’ of ‘Deus nostrum asylum’ dan wel ‘Dieu est mon refuge’. Er zijn geen gedichten bekend waarin zij voor een persoon romantische gevoelens koestert.

Margaretha verkeerde in de hoogste Dordtse kringen en kwam daardoor in contact met onder anderen geneesheer en schrijver Johan van Beverwijck, predikant Andreas Colvius en zijn gezin en met de familie Van Wesel. Maria Nicolaasdr (Boot) van Wesel trouwde Johan van Beverwijck en Dominicus Johannesz van Wesel trouwde Anna Roemers Visscher (1583-1652), dichteres en bekwaam glasgraveerster. Margaretha heeft ongetwijfeld de invloed van dit milieu ondergaan. Aan de familie Van Wesel wijdde zij enkele gedichten. Scheltema gaat echter te ver als hij stelt dat Anna Roemers Visscher na haar huwelijk in 1624 in Dordrecht kwam wonen en Margaretha ‘begeleidde tot die kunsten waarin zij uitmuntte’. Anna volgde namelijk haar man (dijkgraaf) naar de Wieringerwaard, waar zij zich ‘levend begraven’ voelde. Anna woonde in 1640 een tijdje in de Zuidelijke Nederlanden,

daarna in Leiden en overleed in Alkmaar. Anna Roemers gaf Margaretha wellicht aanwijzingen, maar van een begeleiding ter plaatse was geen sprake. In deze kring kwam Margaretha mogelijk ook in contact met Anna Maria van Schurman die met Johan van Beverwijck een nauw contact onderhield. Voor Margaretha waren deze vrouwen voorbeelden naar wie zij zich wilde richten. Voor beroemde Nederlandse geleerden schreef Margaretha gedichten en met een aantal geleerden schijnt zij gecorrespondeerd te hebben.

Twee door Margaretha handgeschreven dichtbundels zijn bewaard gebleven. De bundel uit 1652, Margaretae Godevicae Poemata, bevat Latijnse gedichten met een inhoudsopgave. Haar vorderingen in de teken- en schilderkunst worden duidelijk in haar bundel Gedichten van Margaretha van Godewyck, met xxviii door haar geschilderde zinnebeelden. In deze bundel uit 1854 staan korte teksten in het Nederlands, Frans en Latijn; naast de religieuze geschriften zijn er moraliserende poëzie en brieven opgenomen. De 28 geaquarelleerde emblemata zijn origineel, maar doen onbeholpen aan door de toegepaste anatomie en perspectief. Uit haar zelfportret blijkt dat zij meer in zich had. Het handschrift in de bundel is fraai. In sierlijk niet-verbonden schoonschrift bewijst zij over een vaste hand te beschikken. Die vaardigheid zal haar van pas zijn gekomen bij het graveren van glaswerk en bij het maken van haar borduurwerken waarin zij volgens M. Balen ‘gedaant-nabootzing, landschappen, watervallen, huyzen, stroomen- en zeebevaringe, met allerley slag van schip-gevaart’ verwerkte.

De genoemde bundels bevatten het belangrijkste werk van Margaretha. Met haar korte gedichten en spreuken in de bundel met de emblemata is zij het sterkst. Vorm en inhoud doen volgens sommigen denken aan het werk van Jacob Cats. Deze bundels rechtvaardigen haar naam als dichteres. Zij geeft hierin tevens blijk van een grote belezenheid en kennis van de Griekse en Romeinse schrijvers.

Na het overlijden van haar moeder op 20 oktober 1677 maakte Margaretha bij notaris Heckenhouck haar testament en bepaalde de verdeling van ‘hare naer te laten konst ende boecken’. Haar nicht Margrieta Thomas Gravendyck bleek de voornaamste erfgenaam, neef Samuel van der Heyden mocht ‘twee van haer alderbeste ende grootste stucken borduyrwerck‘ uitzoeken en bovendien ‘al haere papiere teyckenkonst en prenten’ en alles wat bij die tekenkunst behoort. Stadshistoricus Matthijs Balen werd bedacht met een borduurwerk (een door Margaretha in 1673 gemaakt landschap). Op 2 november 1677 overleed Margaretha van Godewijck.

MARIA VAN BERCKEL

1632 – 1706

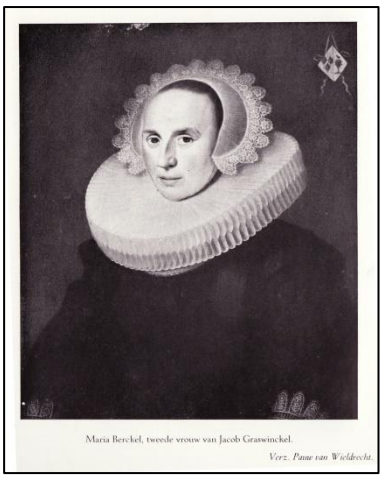

Maria van Berckel groeide met haar zus Elisabeth op in Rotterdam als dochter van Johan van Berckel en Elisabeth Prins. Na het overlijden van Prins hertrouwde haar vader in 1640 met Hillegonda van Deras (of Van der Aa). Hierdoor kreeg Van Berckel er acht halfbroers en -zussen bij.

Familiewapens De Witt (links) en Van Berckel (rechts)

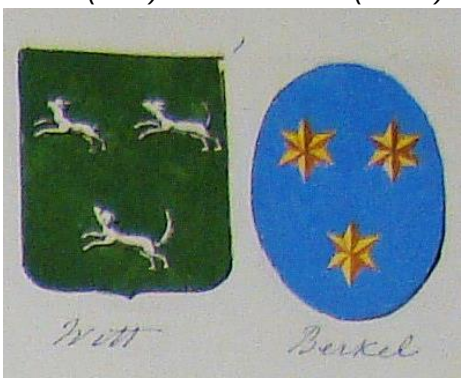

In 1644 verhuisde het gezin naar Den Haag, waar zij in 1649 Cornelis de Witt ontmoette. Zij verloofde zich met De Witt, maar het huwelijk werd uitgesteld vanwege de staatsgreep van Willem II. De vader van Cornelis de Witt, Jacob de Witt, was een van de zes regenten die werden opgepakt en in slot Loevestein gevangengezet. Anderhalve maand later kwam Jacob de Witt vrij en op 21 september 1650 trouwden Maria van Berckel en Cornelis de Witt.

Huwelijk

Tussen 1653 en 1671 kreeg Van Berckel negen of tien kinderen. In de jaren zestig werd ze geopereerd aan een aandoening aan haar borst, maar na de operatie kreeg ze nog drie gezonde kinderen.

In 1654 werd Johan de Witt raadspensionaris van Holland en in dat jaar werd Cornelis de Witt ruwaard van Putten. Zijn politieke macht nam hierdoor toe, omdat hij met deze titel de hoogste gezagsdrager was van het eiland. Als echtgenote van De Witt maakte Van Berckel mee dat haar man te velde trok in de Eerste Munsterse Oorlog in 1665, hij leiding gaf aan de Tocht naar Chatham in 1667 en aan de zijde van Michiel de Ruyter vocht tegen de gecombineerde Engelse-Franse vloot in 1672. Cornelis de Witt was vaak op pad voor vergaderingen in Den Haag, voor politieke ontwikkelingen in zijn woonplaats Dordrecht of in Geervliet waar hij ruwaard was.

Als Cornelis de Witt van huis was fungeerde Maria van Berckel als zijn plaats-vervanger. Zij stond mensen te woord die De Witt wilden spreken of om een gunst vroegen. Via brieven hield zij haar man op de hoogte van de ontwikkelingen in de politiek en in de familie. In enkele bewaarde brieven wordt Maria van Berckel dan ook ‘ruwaardin van het eiland Putten' genoemd.

Politiek

Van Berckel maakte zich veel zorgen over de politieke situatie waarin haar man verkeerde. In de jaren 1660 vonden orangistische optochten en spreekkoren plaats die gericht waren tegen de staatsgezinde broers De Witt. Het volk in Dordrecht kwam

in opstand en ze riepen de regenten van Holland op het Eeuwig Edict van 1667, die het stadhouderschap afschafte, te herroepen. Onder dwang tekende ook Cornelis de Witt in 1672. In de bewaarde geschriften spreekt Van Berckel haar zorgen uit en de angst voor het lot van haar gezin. Uit de geschriften blijkt dat ze vaak de discussie aanging met haar man als het over politieke ging.

Op 20 augustus 1672 werd haar angst werkelijkheid en werd haar man met zijn broer, Johan de Witt, vermoord in Den Haag.

Latere leven
Na de dood van haar man verliet Van Berckel Den Haag en vestigde ze zich na Rotterdam uiteindelijk in Dordrecht. Daar kreeg zij veel bezoek van bewonderaars van Johan en Cornelis de Witt. Zij werd door de Dordtse geschiedschrijver Matthijs Balen dan ook gezien als heldin. Ze stond symbool voor de tijd van de 'ware vrijheid'. Anderen probeerden haar zwart te maken met valse beschuldigingen. Zo zou ze volgens Lambert van den Bos, een man die uit zijn baan werd ontheven door De Witt, een schilderij van Willem III hebben laten verwijderen uit het Sacraments-gasthuis van Dordrecht. Van Berckel verzamelde tegenbewijs en werd vrijgepleit.

Maria van Berckel overleed op 74-jarige leeftijd. Slechts een van haar kinderen, een dochter, was toen nog in leven.

Reputatie
Maria van Berckel werd in correspondentie met de familie al 'ruwaardin van het eiland Putten' genoemd. De eerste biograaf van de gebroeders De Witt, Emanuel van der Hoeven, beschrijft haar als een vrouw die verstand van zaken had: ‘Een vrouw van zeldzame hoedanigheden, bestaande in een louter verstand, vaardig oordeel en uitgelezen schoonheid'. Ook Lambert van den Bos, die een valse aanklacht deed tegen Maria van Berckel, beschreef haar als ‘een vrouwe van veel prijslijke deugden’.

MARIA SCHALCKEN

Made, 1645/1650 – Dordrecht, vóór 1700

Maria Schalcken (Made, 1645/1650 – Dordrecht, voor 1700) was een Nederlandse schilderes.

Kind van Cornelis Schalcken of Schalckius (1610-1674), predikant in Eethen en Drongelen van 1635-1642, daarna te Made en Drimmelen, vervolgens rector van de Latijnse School te Dordrecht van 1654-1674, en van Aletta Lydius (1612-1678)

Leven en werk

Schalken was een dochter van Cornelis Schalcken en Aletta Lydius. Ze werd geboren in de periode dat haar vader predikant was in Made en Drimmelen. In 1654 verhuisde het gezin naar Dordrecht, toen hij daar rector werd aan de Latijnse school. Ze trouwde in 1682 met de koopman Severijn van Bracht.

Schalken leerde schilderen van haar broer Godefridus Schalcken (1643-1706). Waarschijnlijk zijn meerdere werken die zij maakte aan hem toegeschreven. Dat gebeurde in elk geval met haar zelfportret, waarop haar signatuur pas eind 20e eeuw bij een schoonmaakbeurt weer zichtbaar werd.

MARIA JOOSTEN VAN ROMMERSWAEL

…… – † 1674

Kunstverzamelaarster, gehuwd met Pieter van der Hult.
Woonde aan de Nieuwe Haven.
Geboren in Utrecht?

MARGARETHA MELS

Vóór 1649 – 4-7-1682

Geboren aan de Manhuissteiger, Rotterdam, na 1669 in Brouwerij Den Witten Ancker aan de Voorstraat, tussen Haringstraat en Lombardstraat

Geboren te Dordrecht uiterlijk maart 1649, aldaar overleden 4 juli 1682 en begraven 8 juli 1682. Zij was dichteres en musicienne. Dochter van Gijsbert Mels/Mels Gijsbrechtsz (1595-1648), korenkoper en voorganger van de doopsgezinden te Dordrecht (bevestigd 1635), en Anna Theodore Dircs (overleden 1649). Margaretha Mels bleef ongehuwd en kreeg geen kinderen.

Margaretha Mels stamde uit een Dordts doopsgezind milieu van tamelijk welgestelde kooplieden en brouwers. Zij was een verdienstelijk musicienne op fluit en cimbaal (snaarinstrument), gold als intelligent en belezen en beheerste diverse talen, waaronder Frans, Spaans en Engels. Zij was zeer vroom en schreef vooral godsdienstige poëzie. Het merendeel bleef ongepubliceerd; een deel werd door François van Hoogstraten (1632-1696) postuum uitgegeven onder de titel Aendacht van Philothea of de godminnende ziele. Gevolgt uit de nagelaete vaerzen van Zal. Margarita Mels. Tevens was zij de auteur van een door haarzelf verlucht, ongepubliceerd gebleven boekje, getiteld Kruit Hof, nut voor alle mensche.

Over het leven van Margaretha Mels is zeer weinig bekend. Gezien de sterfjaren van haar ouders kan zij niet later dan maart 1649 zijn geboren, maar vermoedelijk al enkele jaren eerder. Het gezin woonde toen te Dordrecht aan de Manhuissteiger bij de Grotekerksbuurt. Toen Margaretha in 1649 wees werd, was het vrijwel zeker haar oudste zuster Anna die zich met haar man, de koopman Johan Jacobsz. (Jean) Boenes, over haar en enkele oudere zusters ontfermde. Eind 1654 vertrok Anna met haar gezin naar Rotterdam; haar zusters Barbara en Elisabeth verhuisden mee en ongetwijfeld gold dat ook voor de veel jongere Margaretha en haar zusje Johanna. In 1667 lieten de laatste twee in de Maasstad een mutueel testament opmaken. Minstens tot 1669 bleef Margaretha in Rotterdam; daarna moet zij bij haar broer Adriaen (?-1673) en/of diens vrouw Helena Deijlman (?-1693) in brouwerij den Witten Ancker te Dordrecht een nieuw onderkomen hebben gevonden; bij haar vroege overlijden in 1682 is zij daar althans woonachtig. De brouwerij was gevestigd in een rijk Gotisch pand, gelegen aan de Voorstraat tussen de Lombardstraat en de Haringstraat, naast brouwerij de Croone, schuin tegenover het stadhuis.

Margaretha moet over een rijke boekverzameling hebben kunnen beschikken. Op 24 maart 1721 begon in den Witten Ancker de veiling van een collectie theologische, historische, mathematische en astronomische boeken uit de nalatenschap van haar neef, brouwer Adriaan Mels jr., zoon van Adriaen Mels en Helena Deijlman, maar mogelijk was de collectie al veel langer in de familie. In het voorwoord van haar Kruit Hof, nut voor alle mensche verwees ze daar wellicht naar toen ze uitlegde hoe ze bij de samenstelling ervan te werk was gegaan: ze heeft tal van geleerde boeken doorgelezen, op zoek naar uiteenlopende, interessante teksten, en vervolgens heeft ze die, gelardeerd met eigen werk, met elkaar verbonden en tot een geheel gesmeed. Kruit Hof is, zoals uit de titelpagina blijkt, geschreven in Rotterdam en draagt het jaartal 1669. Aanvankelijk was het handschrift zeer duidelijk, maar gaandeweg werd het steeds minder verzorgd en onregelmatiger. Het vierde

hoofdstuk kreeg geen titelpagina en middenin het vijfde zijn enkele bladen blanco gelaten. Haast of afgenomen interesse lijken haar parten te hebben gespeeld. Vóór in het handschriftje ligt een afbeelding met de waarschuwing het niet in te kijken zonder haar uitdrukkelijke toestemming. In haar voorwoord aan de lezer geeft ze evenwel te kennen dat het, zij het onder haar toezicht, wel degelijk ook voor anderen is bedoeld. Waarschijnlijk heeft het op bijeenkomsten met vrienden als gespreksstof gediend.

In het voorwoord stelt de auteur dat haar oogmerk niet is geweest aardse roem te verwerven, maar uitsluitend zichzelf en vervolgens de lezer tot een deugdzaam leven te brengen. Het eigenlijke werkje bestaat uit vijf delen: 't Eerste Bouck Medicine ter Saligheit' bevat notities van korte Bijbelpassages; het 'Tweede Bovk van 't Kruit-Hof bestaande in zin-spreuken op Alderleij voor vallen' biedt Nederlandse, Franse en ook Spaanse spreuken. Uit het 'Derde Bovk Behelsende veel wonderlijke en gedenkwaardige geschiedenissen' blijkt haar antikatholieke gezindheid. Verder geeft ze daarin wetenswaardigheden en verklaart ze diverse namen en begrippen, zoals de zeven vrije kunsten, de muzieksleutels en de Romeinse cijfers. Het vierde deel, zonder titelpagina, is een verzameling 'Troost spreuken en leeringen' in diverse talen. Ook doet ze soms pikante beweringen als 'der zijn vier dingen vande welcke geen spoor te vinden is', waarvan ze er één toelicht als 'Eenes mans wech tot Eene maget'. Het vijfde boek tenslotte biedt onder meer, ook dubbelzinnige, gedichtjes en een blad met curieuze letter- en cijferspelletjes.

Van haar godsdienstige gedichten, die, hoewel ongepubliceerd, door tijdgenoten gelezen en besproken moeten zijn, werd pas na haar dood een deel door haar toegewijde, eveneens doopsgezinde, vriend François van Hoogstraten gepubliceerd onder de titel Aendacht van Philothea of de godminnende ziele. Gevolgt uit de nagelaete vaerzen van Zal. Margarita Mels. Mels' stadgenoot, de kunstschilder en kunstenaarsbiograaf Arnold Houbraken (1660-1719), illustreert in Philaléthes brieven (1712, p. 49-50) nog de ware godsdienst met enkele van haar versregels. Het bundeltje bevat zestien gedichten, verspreid over acht pagina's, die in een notendop een beeld geven van de vrome levenshouding van de dichteres. Ze vraagt God om hulp bij de onthouding van aardse genoegens en vleselijke lusten, waardoor ze blijkbaar wel werd geplaagd, uit haar afkeer van losse en ruwe zeden en haar walging van een wereld die haar kwelt, en spreekt tenslotte de wens uit in een klein gezelschap van doopsgezinde geloofsgenoten ingetogen te leven.

François van Hoogstraten, boekhandelaar, uitgever, dichter en schrijver, beurtelings te Dordrecht en Rotterdam, was één van de trouwste vrienden van Margaretha Mels. Ook in zijn poëzie richt hij zich meermalen tot haar; zelfs geeft hij haar de vaderlijke raad het huwelijk niet te versmaden. In Dordrecht behoorden hij en zijn broer, de kunstschilder Samuel, tot een vriendenkring van vooral geloofsgenoten, zoals de voorganger en auteur van de omstreden doopsgezinde Martelaarsspiegel Tieleman Jansz van Bracht (1625-1664), diens jongere broer Pieter (1632-1688), Jan de Mol, Leendert van de Roer, Abraham Targier en Laurens Terwen (overleden 1705). Margaretha Mels, immers van doopsgezinden huize, zou ook in dat milieu verkeerd kunnen hebben.

Bij haar overlijden verscheen bij François van Hoogstraten in Dordrecht het bundeltje Uytvaard van het lijk der welbegaefde en konstrijke juffer, me-juffer Margarita Mels,

gehouden te Dordrecht den achtsten van hoymaend 1682. Onder de (doopsgezinde) dichters die haar daarin bezingen, bevonden zich, behalve François van Hoogstraten zelf en zijn zonen David (1658-1724) en Jan (1662-1736) ook bovengenoemde Abraham Targier en zijn broer Joachim (eveneens voorganger van de doopsgezinden). Andere bijdragen zijn van Margaretha Ooms, Cornelis van Someren (1650-1707) en Matthijs Balen (1611-1691), die in zijn bijdrage Margaretha als 'Twede Parel' van Dordrecht op één lijn stelde met Margaretha van Godewijck (1627-1677). Haar contact met de doopsgezinde Balen blijkt ook uit haar drempeldicht bij zijn Beschryvinge der stad Dordrecht, waarin zij hem onsterfelijkheid en eeuwige roem toedicht.

ELISABETH DE LENGH (zus van Gijsbert de Lengh)

1677 – 1763

1755 – 1763 Elisabeth de Lengh en overige regenten van de Regentenhof

Elisabeth de Lengh speelde, als zus van Gijsbert de Lengh, een belangrijke rol bij de realisatie van het Regentenhof (ook wel bekend onder de naam Lenghenhof), welke in 1756 werd opgericht. Elisabeth werd in 1677 geboren en op 23 juni van dat jaar gedoopt in de Grote Kerk te Dordrecht. Elisabeth was vernoemd naar haar moeder Elisabeth Boom en bleef gedurende haar leven ongehuwd.
Haar broer Gijsbert bouwde tijdens zijn leven een groot vermogen op en wilde zijn kapitaal gebruiken om iets te doen voor de minderbedeelden in Dordrecht, en dan met name de oude vrouwen. Hij besloot een hofje te stichten, waartoe hij in 1753 voor ƒ 520,00 de voormalige woning van Agatha Johanna van Naarsen, douairière van Francois Geresteyn van Haleweijn, aankocht.

Het was Gijsberts wens een deftig hof te realiseren, waar de bewoners niet door de diaconie bedeeld werden. De bewoners van de hof zouden jaarlijks een uitkering ontvangen van de Regenten. Op 7 mei 1754 maakte Gijsbert een wilsbepaling tegenover zijn buurman, notaris Anthonij Bax. Hierin gaf hij aan dat hij voornemens was om een Gestigt of Hofje met 24 woningen en een Regentenkamer te laten bouwen.

Gijsbert sprak de uitdrukkelijke wens uit dat, indien hij voortijdig zou komen te overlijden, de erfgenamen en executeurs van de hof deze namens hem zouden afbouwen. Gijsbert zou de voltooiing van de Regentenhof inderdaad niet meer meemaken: hij overlijdt in 1755, op 77-jarige leeftijd. Elisabeth, op dat moment zelf al 78 jaar oud, was zijn voornaamste erfgenaam: zij erft zijn huis aan de Nieuwe Haven en vele andere bezittingen.
Elisabeth had in haar dagelijks leven de taak om in het huis op de Nieuwe Haven het huishouden te leiden, gasten te ontvangen en sociale posities te bekleden. Daarnaast moest zij het familiekapitaal in de ruimste zin van het woord beheren en in stand houden. Hierbij was zij als langstlevende genoodzaakt haar testament op te maken. Haar bezit bedroeg om en nabij vijftigduizend gulden (ƒ 50.000).

Op 19 december 1755 geeft zij tegenover notaris Anthonij Bax te kennen dat zij over haar nalatenschap wil bevelen. Zij herroept hierbij eerder gepasseerde testamenten en documenten van uiterste wil. Later zou zij dit testament nog herzien.
Diezelfde dag geeft Elisabeth de Lengh haar boekhouder Leendert Roos procuratie om haar te vertegenwoordigen. Zij machtigt hem om al haar zaken, zowel in haar privé als uit de boedel en nalatenschap van wijlen haar broeder aangekomen nietwes uitgezondert, waar te nemen, verrigten en gaden te slaan. De boekhouder formeert in haar plaats een staat van de nalatenschap van haar overleden broer, waarover belasting betaald moet worden.

Omdat Gijsbert inderdaad overleed voordat het Regentenhof was afgebouwd, was het aan de regenten om de bouw hiervan verder te realiseren. De regenten waren Mr. Pieter Hoeufft, Leendert Roos, David Crena én Elisabeth de Lengh. Zij werd bij Gijsberts overlijden tot rentmeesteres van de hof aangesteld. De regenten slaagden in hun taak en zo werd de realisatie van de Regentenhof een feit. De hof bestaat heden ten dage nog steeds en er wonen nu, heel toepasselijk voor dit thema,

uitsluitend vrouwen! Zo zijn de sporen die Elisabeth heeft achtergelaten in de geschiedenis nog steeds zichtbaar in de huidige tijd.

MARIA JACOBA REPELAER

1802 – 1862

Vrouwe Maria Jacoba Repelaer stamt uit een oeroud Dordts geslacht. Ze is geboren te Dordrecht op 10 december 1802 als dochter van Jonkheer Mr. Johan Repelaer, lid van de Tweede kamer der Staten Generaal en ridderschap van Holland en Adriana Alida Gevaerts.
Het portret van Maria Jacoba Repelaer (links) wordt toegeschreven aan Johan Heinrich Neuman en is gedateerd 1864. (dit is na haar overlijden) Ze draagt hier een zwarte gebrocheerde zijden japon met wijde mouwen, wit kanten kraagje, witte onderblouse geborduurd met zwarte blaadjes enz. zwart-witte floddermuts en zwarte afhangende linten.

Ze treedt op 25 juni 1823 onder voorwaarden te Dordrecht in het huwelijk met jonkheer Mr. Pieter Hendrik van de Wall ambachtsheer van Puttershoek. In oktober 1851 krijgt hij uit de nalatenschap van Vrouwe Margaretha Elisabeth van de Wall, douairière van Mr. Boudewijn Onderwater van Brandwijk en Gijbeland en Puttershoek de woning toebedeeld bekend staande onder ‘de groene weijde’ aan Voorstraat 178. Een half jaar later zou hij het verkopen.
In 1851 koopt de jonkheer het fraai buiten Dordtwijk, hetgeen hij in de periode voor zijn overlijden aanzienlijk verfraaide. Hij schakelde de landschapsarchitect J.D. Zocher in. Meester Pieter overleed in december 1853 op 58-jarige leeftijd haar nalatend als douarière. Het echtpaar kreeg geen kinderen.

Het hofje was uitsluitend bestemd voor vrouwen van de protestantse godsdienst, die reeds op leeftijd waren gekomen. De leeggekomen woningen werden bij toerbeurt vergeven door de nakomelingen van de stichter, die in klassen waren ingedeeld. Van oorsprong beheerden een viertal regenten de hof. Deze bestuurders hadden beurtelings het recht om voor een periode van twee jaar een rentmeester aan te wijzen. Nauwkeurig is dit vastgelegd in een ‘Regelement en Order’ door de hiervoor genoemde heren. De beherend rentmeester moest steeds op de 3e Paasdag rekening en verantwoording van zijn taak afleggen. Om omkoperij bij de afrekening te voorkomen, stelt het breedsprakige reglement vast; ‘de afgaande rentmeester mag niet meer presenteren als wat koekjes, beschuytjens, booter en kaas, pypjes tabak, bier en wyn’. Een zonderlinge regel. Bij overtreding hiervan werd een boete van vijftig gulden opgelegd: een heel bedrag in die tijd.

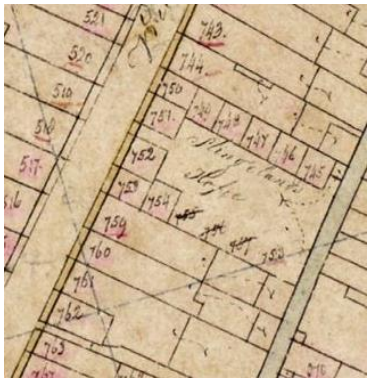

Op de minuutakte van het kadaster uit 1832 is de situatie duidelijk herkenbaar. Het blauwe gedeelte is de gracht die tussen de woningen aan de Vriesestraat en Gevulde Gracht inlopen.

In het begin van de 19e eeuw werden de woningen 21 t/m 28 aan de Vriesestraat afgebroken. Doch de regentes de Hoog Wel Geb(oren) Vrouwe Maria Jacoba Repelaer, douarière van Jonkheer Mr. Pieter Hendrik van de Wall van Puttershoek herbouwde tussen 1856 en 1859 voor eigen rekening en breidde het in 1860 nog eens uit met vier woningen, zodat de hof dan 32 woningen telt.

In 1854 werd het inwendige van de Nieuwkerk ofwel Sint Nicolaaskerk gerestaureerd. Zij schenkt aan de Nederduits Hervormde Gemeente de benodigde middelen voor een nieuw orgel. Bij gelegenheid ingewijd op 29 oktober 1854 en bespeeld door de organist D.H. Dijkhuijsen.

Maria Jacoba Repelaer overlijdt op eerste kerstdag 25 december 1862 in haar woning aan de Voorstraat.
Een vrouw die in hoge maatschappelijke stand geplaatst en ruim met aardse middelen gezegend, lust had in het verspreiden van welvaart rondom zich en die tot haar laatste levensdagen met liefde, maar tevens met verstand en zonder uiterlijk vertoon weldeed. Hoezeer zulks algemeen erkend werd bij haar leven, getuigde de warme deelneming bij het vernemen dat de weldadige vrouw lijdende was en dat uitzicht op herstel allengs verminderde.
Doch, zoals de overledene gehandeld had bij haar leven, zonder veel vertoon, had zij ook gewenst dat haar ter aarde bestelling zou zijn. Slechts nauwe betrekkingen begeleidden de baar grafwaarts. Doch die voorzeker door velen in de geest gevolgd, met een gemengd gevoel van weemoed en dankbaarheid.

Slingelandthof

Familiewapen Repelaer

MARGARETHA JOSEPHINE van MEETEREN

Hillegersberg, 12 maart 1823 – Stationsweg 2, 19 december 1902

Margaretha Josephina van Meeteren, dochter van Johannes Theodorus van Meteren en Clara de Heer. Trouwde op 29 juni 1859 in Rotterdam met de arts Willem Dirk van Oldenborgh. (*zie foto rechts*)
In de familie werd zij kortweg Sophie genoemd. En waren de wijnkopers Van Oldenborgh al rijk, dan waren de Van Meeterens nog rijker. De villa die wij nu kennen aan de Stationsweg, 'William's Place' en waar ooit het VVV zat, stond dan ook geheel op haar eigen naam.

Tekening Jan Hensema, 1975

In 1873 kocht zij een stuk grond voor 8600 gulden.
De naam van de villa verwijst naar haar zoontje, die in 1868 op 7-jarige leeftijd aan tbc overleed.
In 1889 maakte zij een testament op waarin zij het huis vermaakte aan de Gemeente Dordrecht, met daarin verschillende (beperkende) voorwaarden. Zo moest het een stedelijk archief worden (*maar dat heeft Dordrecht in 1894 gebouwd. Alhoewel….in 1915 is er aan het Stek daarvoor alweer een nieuw gebouw gekomen*)) en/of dat de benedenkamer een 'leeszaal' zou worden (*maar vanaf 1899 had Dordrecht al een bibliotheek*).
Onderzoek wees uit dat het gebouw technisch niet geschikt was voor deze taken.
Dus heeft de Gemeente de schenking in 1903 beleefd geweigerd. Sophie had hier blijkbaar ook rekening mee gehouden; dan moest het 'eene plaats worden van algemeen nut'. Maar in geen geval mocht de villa worden verkocht, en daarvoor was een speciale stichting opgericht. Van 1906 tot 1961 heeft er een polikliniek in gezeten en daarna tot 2007 het VVV. Nu zit er een commercieel bedrijf in. Maar het portret van William, geschilderd door Leendert de Koning, hangt nog steeds bovenaan de trap.

Mevr. Johanna Adriana Cornelia van Bilderbeek Lamaison-van Heenvliet

1849 – 1951

Er is veel geschreven over notaris van Bilderbeek, wiens betrokkenheid bij het culturele leven vooral tot uitdrukking kwam in de gedrevenheid waarmee hij zich inzette voor het Dordrechts Museum. Minder is er gepubliceerd over zijn gade. Johanna Adriana Cornelia van Bilderbeek Lamaison. Zij is geboren in Abbenbroek in 1849. In 1932 werd zij bevorderd tot Ridder in de Orde van Oranje Nassau. Het is bijzonder interessant dat we indertijd uit de mond van mevrouw Ina van Rijn Jongkind de volgende historische gegevens voor u mochten optekenen.
Mevrouw van Rijn was tijdens de oorlog als dienstbode in betrekking bij de weduwe van Bilderbeek in het huis Cronenburch. Er werkten nog twee personeelsleden: Sjaantje de keukenhulp en een stoker die het huis op temperatuur hield. Boekhouder Flach verzorgde alle financiën en Jonkheer Six beheerde het kunstbezit. Elke week kwam de klokkenregelaar om alle klokken op te winden. Het personeel mocht nooit door de hoofdingang het huis binnenkomen.

Er bestond toen nog een grote kloof tussen werkgever en werknemer. Dat verschil werd steeds kleiner door het tijdsbeeld, maar ook door de eenzaamheid van de weduwe die gezien haar leeftijd veel vrienden had verloren. Alleen de vrouw van advocaat & procureur Van der Minne kwam nog een enkele keer op bezoek. Zij was stokdoof en had een grote hoorn (antiek gehoorapparaat) bij zich.

Mevrouw van Bilderbeek Lamaison was gehecht aan dit huis. Zij was een sterke, markante vrouw en bleef tot op hoge leeftijd, zowel geestelijk als lichamelijk gezond. Op 99-jarige leeftijd rolde ze een keer van de trap en lag ondersteboven beneden. Mevrouw trok zelf haar kleding recht en zei laconiek tegen het hevig geschrokken, toegesnelde personeel: "Raap me even op alsjeblieft." Geestelijk was ze zeer bijdehand. Ze wist alles, ze merkte alles. Zelfs toen haar ogen minder werden. In de oorlog stond de radio in 't huis verscholen opgesteld. Er werd geluisterd naar berichten uit Londen. Mevrouw, bijna honderd jaar, kwam daarna naar de keuken om het nieuws te vertellen. Van geld had ze geen verstand. Zo keerde ze eens f 2,50 aan loon uit terwijl een dienstbode in die tijd f 25.- per maand verdiende. Boekhouder Flach regelde dat gelukkig voor haar, Tijdens een longontsteking dacht mevrouw dat haar einde was genaderd. Ze gaf opdracht uit de onderste la van de linnenkast een mooie gehaakte sprei te halen en klaar te leggen. Haar dokter zei: "Ze is zo sterk, ze redt het zeker!" En dat was zo.

Aan eten was in de oorlog geen gebrek. Mevrouw van Bilderbeek bezat zeven boerderijen. De boeren brachten aardappelen, boter, spek, eieren... ze kwamen met volgeladen bakfietsen. Zelfs in de hongerwinter was er genoeg te eten. Op hun sokken mochten de boeren via de dienstingang binnenkomen. In 1944 werd het huis gevorderd. Er kwam Duitse inkwartiering. De Duitse officier nam onmiddellijk het hemelbed van Mevrouw in beslag: zij mocht in de keuken op de grond slapen. Het

personeel protesteerde hevig. Een 99-jarige dame kon men toch niet zo behandelen! Het antwoord was meer dan grof: “Het wordt tijd dat ze doodgaat!”.

Het gedrag van de officieren was liederlijk. Ze namen ordinaire meiden mee, vaak waren ze stomdronken. Het was een bende! Tegen het einde van de oorlog werd mevrouw van Bilderbeek zelfs maanden uit huis gezet. Ze moest naar een simpele bovenkamer in de Riouwstraat. Ondanks alle grandeur waaraan ze gewend was reageerde de hoogbejaarde dame heel nuchter. Ze bekeek vanuit het raam ‘het gewone volk’ en vond dat heel interessant. De Duitsers hadden inmiddels veel kunstschatten gestolen. Russisch kristal, Chinees porselein en veel van het 36-delig servies waarvan elk afzonderlijk stuk speciaal in Italië van handbeschilderde decoraties was voorzien. Ook een aantal schilderijen werd gejat. Gelukkig was in een geheime bomvrije kelder een groot deel van de kostbaarheden in veiligheid gebracht. Jonkheer Six heeft na de oorlog nog geprobeerd kunstschatten terug te vorderen, tevergeefs. "De trein waarin de kunstschatten werden vervoerd is gebombardeerd", luidde het antwoord. Met als toevoeging: ‘Die Alte' is rijk genoeg,
Mevrouw van Bilderbeek Lamaison heeft de bevrijding en de wederopbouw nog meegemaakt, ze is in 1951 op 102-jarige leeftijd in vrede gestorven.

NICOLINE van OLDENBURGH-VRIESENDORP

1870 – 1921

Het echtpaar Louter van Oldenborgh en Nicoline Vriesendorp hebben gezorgd voor de bouw van een hof met 34 woningen aan het Kasperspad. De Wilhelminastichting werd opgericht op 25 juli 1927 naar een voorstel van de echtgenote van Louter van Oldenborgh. Maar wie was deze dame nu eigenlijk en hoe verliepen de plannen?

Familiewapen Van Oldenburgh

Nicoline Lena Antonia Vriesendorp werd in het jaar 1869 geboren te Dordrecht. Ze bracht haar jeugd door in Arnhem. Na haar schooltijd ging zij eerst naar een kostschool in Bonn en later naar eenzelfde soort internaat in Brussel. In 1892 trouwde ze met Louter Cornelis van Oldenborgh, een wijnhandelaar.

Nicoline was een vrouw die altijd klaar stond voor anderen. Al vroeg in haar leven werd ze hulpbehoevend, maar desondanks had ze een open oog voor mensen die het moeilijk hadden.
Gedurende de voorbereidingen van haar zilveren bruiloft met Louter in 1917 komt ze op het idee de Wilhelminastichting op te richten. Aanleiding hiervoor was dat ze had ervaren dat er voor de dienstbodes aan het eind van hun werkzame leven vaak geen goede voorzieningen waren. Dergelijke vrouwen zouden gratis onderdak en mondvoeding moeten krijgen. Haar echtgenoot stemt volledig met het plan in. Ook hij heeft namelijk oog voor de minderbedeelden in de samenleving. Grond wordt er van de tuindersfamilie Schumm aan het Kasperspad aangekocht. Die toont zich bereid zijn eigendom te verkopen, temeer hij er de eerste jaren zijn bedrijf zal kunnen uitoefenen. Ook dient er voor de bouw eerst een rij woningen te worden afgebroken.
In verband met de Eerste Wereldoorlog is er geen sprake van nieuwbouw. Daardoor heeft Nicoline de huisjes nooit gezien. Zij sterft in 1921 aan een lichte longontsteking.

Van Oldenborgh start in 1924 met de bouw van de Wilhelminastichting. Van tevoren schakelt hij hiervoor de architecten Reus en van Bilderbeek in. De beoogde instelling zal ten doel hebben om aan alleenwonende vrouwen uit de middenstand, die enige bron van inkomsten hebben, een gratis woning te verschaffen. Voor veel vrouwen die een werkzaam leven achter zich hebben of nog werkzaam zijn, blijft het bij dromen over het huren van een eigen huisje. In de praktijk moeten zij namelijk vaak bij anderen inwonen, omdat het huren van een fatsoenlijke, passende woning in de regel te kostbaar is. Voor hen zal de Wilhelminastichting uitkomst kunnen bieden.

Op 27 mei 1927 belegt Louter in zijn woning aan de Singel/ Stationsweg een vergadering. Hij maakt gebruik van het in de stichtingsakte vastgelegde recht om regenten aan te stellen en benoemt de dames B. Verdam-van Hees en C.E. van

Oldenborgh-van den Wall Bake en de heren mr. J. van Drooge en W.H. Staring met hemzelf tot het eerste College van Regenten. Als secretaris-rentmeester benoemt hij de heer Joh. G. Geuvels.

FREDERIKE MEYBOOM

26-03-1871 (Rotterdam) - 23-04-1971 (Den Haag)

Geboren op 26 maart 1871 in Rotterdam als oudste van vier kinderen uit het op 18 mei 1865 te Amsterdam gesloten huwelijk van officier van gezondheid bij de marine Willem Frederik Meyboom (1831-?) en Louise Henriette Friedrika Hamacher (1839-1925). Frederike Meyboom bleef ongehuwd. Zij overleed op 23 april 1971 in Den Haag.

Frederike (roepnaam Fré) Meyboom wist al vroeg dat zij als vrouw zinvol werk wilde doen, daartoe geïnspireerd door voorvechters van de vrouwen-emancipatie zoals arts Aletta Jacobs (1854-1929) en dichteres Henriette Roland Holst (1869-1952). Zij was verpleegster, hoofdverpleegster, adjunct-directrice en directrice van ziekenhuizen in Amsterdam, Den Haag, Zutphen, Dordrecht en Rotterdam. Zij was op haar vakgebied een pionierster die vaak tegen de gevestigde opvattingen, methoden en belangen inging, wat meestal niet in dank werd afgenomen. Zij zette zich ook succesvol in voor verbetering van de patiëntenzorg en de opleiding en arbeidsomstandigheden van het verplegend personeel.

Toen zij nog klein was, vertrok vader Meyboom zonder gezin voor drieënhalf jaar naar Nederlands-Indië. Haar moeder ging met Fré en de twee jaar jongere Louise in Den Haag wonen. Na zijn terugkeer werd vader Meyboom benoemd tot chef van het Militair Hospitaal in Hellevoetsluis. In 1882 verhuisden zij naar Breda, waar in 1883 nog een broertje werd geboren De vader was toen al gepensioneerd. Frederike was in de ogen van haar ouders een lastig en impulsief meisje en zij besloten haar naar een kostschool in Bonn te sturen in de hoop dat ze als een ‘dame’ terug zou keren. Het was typerend voor Frederike dat zij achteraf sprak van de ‘weinig nuttige maar zorgeloze jaren van mijn jeugd’. Na haar terugkeer in Nederland in 1889 was zij voldoende getemd om haar debuut te maken in de Bredase en later Haagse kringen.

Intussen was zij de 21 gepasseerd en naar de maatstaven van die tijd al aardig op weg een oude vrijster te worden. Maar Frederike kon zich niet neerleggen bij een onzichtbaar en leeg bestaan. Zij hoorde over vrouwen als Aletta Jacobs en Henriette Roland Holst; twee pioniers van de vrouwenemancipatie. Door een toevallige ontmoeting met Anna Wichers, een kennis uit marinekringen, die in de Haagse Polikliniek werkte en rond 1886 bekendheid kreeg als eerste medisch analist, zag Frederike een mogelijkheid haar tijd nuttig te besteden op een manier die haar ouders konden accepteren. In die tijd werkten nog twee andere dames uit ‘nette’ families bij de kliniek. Het werk was onbetaald, want nette dames werkten niet voor een loon. Voor het eerst zag zij wat het betekende om arm te zijn. Zij bezocht arme gezinnen in krotten en zag hoe vrouwen hun kinderen maar amper konden voeden.

Enige tijd later verpleegde zij bijna een jaar lang een zieke vriendin. Deze ervaring deed haar en anderen inzien dat zij geschikt was voor het beroep van verpleegster, alleen moest ze haar ouders nog overtuigen. Uiteindelijk mocht zij zich door

tussenkomst van haar moeder inschrijven als leerling-verpleegster in het Burgerziekenhuis in Amsterdam. Zij hoopte dat door hiermee in te stemmen deze bevlieging wel over zou gaan. Met gevoel voor drama nodigde Frederike haar vriendinnen uit om vervolgens al haar wereldse attributen zoals glacé handschoenen, waaiers, balboekjes en corsages aan hen uit te delen. Deze dingen zou ze in haar verpleegstersbestaan toch niet meer nodig hebben.

Frederike had haar roeping gevonden. Toch stond het huilen haar vaak nader dan het lachen. De slechte werkomstandigheden en onhygiënische toestanden in de ziekenhuizen en de onaangename hoofdverpleegsters maakten haar het leven zuur. Vijf van haar collega's in het Burgerziekenhuis probeerden zelfmoord te plegen. Zij nam ontslag, wat haar door de directeur niet in dank werd afgenomen. Sterker nog, hij beloofde haar te zullen dwarsbomen in haar studie en verdere loopbaan. Slechts tien dagen na haar ontslag was zij weer aan het werk. Haar vader had zich intussen neergelegd bij de beroepskeuze van zijn dochter. Hij kende de directeur van het gemeenteziekenhuis in Den Haag, dr. Roessingh, en had hem verteld van de problemen in het Amsterdamse ziekenhuis. In het Haagse ziekenhuis waar zij ging werken, voelde Frederike zich op haar gemak. De sociale omstandigheden voor de verpleegsters waren weliswaar verre van optimaal maar de sfeer was er goed.

In 1900 kwam Frederike in contact met dr. Arnold Aletrino (1858-1916), schrijver van de Beweging van Tachtig, huisarts en docent criminele antropologie. Hij werd bekend door zijn roman Zuster Bertha (1891) en zijn strijd voor de verbetering van de arbeidsomstandigheden van verpleegsters. In datzelfde jaar werd Nosokomos, de Nederlandsche Vereeniging tot Bevordering der Belangen van Verpleegsters en Verplegers opgericht. Bij de oprichtingsvergadering was onder anderen ook Aletta Jacobs aanwezig. Nosokomos stond naast de in 1893 opgerichte Nederlandsche Bond voor Ziekenverpleging. In tegenstelling tot de Bond, die meer de nadruk legde op de plichten van verpleegkundigen, zette Nosokomos zich in voor hun rechten, een betere beloning en betere arbeidsomstandigheden. Daarnaast streed Nosokomos, net als de Bond, voor een betere en gestandaardiseerde opleiding voor verpleegsters.

Frederike haalde in 1901 bij het Haagse Ziekenhuis haar diploma Ziekenverpleging A. Zij was toen al als hoofdverpleegster werkzaam in dat ziekenhuis. Twee jaar later werd zij aangesteld als adjunct-directrice van het Oude en Nieuwe Gasthuis te Zutphen. Korte tijd later volgde haar benoeming tot adjunct-directrice bij het Dordtse Gast- of Ziekenhuis. Ze bracht nog geen vier jaar van haar leven in Dordrecht door (van 1 september 1904 tot maart 1908), maar heeft daar in die korte tijd een onuitwisbare indruk gemaakt. In 1877 was het middeleeuwse Sacramentshuis aan de Visstraat verlaten voor het nieuwe ziekenhuis aan het Beverwijcksplein. Toch trof zuster Meyboom er bij haar komst op hygiënisch gebied nog middeleeuwse toestanden aan zoals spinnenwebben aan de plafonds, rokende turfkachels en kattenbakken in de ziekenzalen, operateurs die werkten met niet-gesteriliseerde instrumenten, een kachel die tijdens operaties bijgevuld werd en patiënten die voor en na de operatie de vele trappen op- en afgedragen moesten worden. En er was welgeteld één badkuip voor de patiënten en daarin werd ook de afwas gedaan.

Burgermeester A.R. Zimmerman (1869-1936) had op haar komst aangedrongen vanwege de vele sterfgevallen tijdens operaties in het ziekenhuis. Maar geneesheer-

directeur dr. J.G. Meilink (1851- 1916) zat niet op haar komst te wachten en stak zijn ongenoegen niet onder stoelen of banken. ‘Ik heb u niet geroepen. Ik was volmaakt tevreden met de bestaande toestand zoals die hier tot nu toe geweest is. Gaat u maar wat rondlopen en kijkt u maar of er iets voor u te doen valt. De burgemeester heeft deze verandering gewild; ik heb u niet nodig’. Bovendien zag hij niet in dat een verpleegster iets over een patiënt hoefde te weten. Zij was immers geen arts en een verpleegster met medische kennis was alleen maar lastig. Frederike liet zich niet uit het veld slaan. Integendeel, zij voelde zich uitgedaagd om het vertrouwen dat burgemeester Zimmerman in haar had gesteld, niet te beschamen.

Dr. Meilink was niet de enige die niet blij was met haar komst. Het personeel zag een lucratieve handel door haar gedwarsboomd. Zij verdienden immers geld bij door het geven van spuiten, het verstrekken van slaapmiddelen, het verkopen van wijn en tabak en het achterwege laten van wasbeurten. Zuster Meyboom kreeg carte blanche om het verplegend personeel dat zich misdroeg – hierbij moet men denken aan vrijende paartjes in kasten en zelfs op de operatietafel en verpleegsters die ziekenhuiseigendommen ontvreemdden – op staande voet te ontslaan. Haar onbuigzame karakter (zij was bij conflicten niet altijd even tactvol) en haar kordate optreden bij alle misstanden die zij aantrof, maakten het zelfs noodzakelijk haar politiebewaking te geven. Gelukkig kon zij rekenen op de steun van de burgemeester en later ook op die van rentmeester C.G. van Maarseveen (1837-1912). Zij werd bijgestaan door hoofdzuster J.R. de Lange die met haar was meegekomen uit Zutphen. Stapje voor stapje won zij terrein. De ongeschoolde ziekenoppassers verdwenen en werden vervangen door leerling-verpleegsters. Van het oude personeel bleef alleen het keukenmeisje Lena aan. Ook de geneesheer-directeur vertrok na een niet zo stille wenk van het bestuur om de toestanden in andere ziekenhuizen te ‘bestuderen’. Zijn opvolger, dr. W. van IJzeren (1870-1936), bleek meer begrip te hebben voor de rol van de verpleegsters. Vanaf dat moment werden cursussen gegeven aan de leerling-verpleegsters.

Zuster Meyboom en dr. Van IJzeren brachten het ziekenhuis op een medisch aanvaardbaar peil, hoewel het gebouw inmiddels al weer aan vervanging toe was. De eerste voorbereidingen voor de bouw van een nieuw ziekenhuis aan de Bankastraat heeft zuster Meyboom nog meegemaakt. Het is in dit verband aardig om de veranderingen tussen 1904 en 1908 benoemd en becijferd te zien in de gemeentelijke jaarverslagen. Het verslag over het jaar 1904 meldt dat tegelijkertijd met het aanstellen van zuster Meyboom de huismeester en huismeesteres van het gasthuis, A.J. Vellekoop en echtgenote, eervol werden ontslagen. Zij kregen een bedrag van 1650 gulden wachtgeld en nog eens 400 gulden als compensatie voor het moeten verlaten van hun woning. Adjunct-directrice Meyboom kreeg een salaris van 700 gulden per jaar. In 1904 was de gemiddelde ligtijd in het ziekenhuis 42 dagen, die was in 1908 teruggebracht tot 31. De verbeterde hygiënische omstandigheden zullen hier zeker een rol hebben gespeeld. Het aantal operaties steeg van 52 in 1904 tot 180 in 1908.

In 1908 werd zij door burgemeester Zimmerman opnieuw gevraagd om directrice van een ziekenhuis te worden. Ook nu weer kon zuster Meyboom zijn verzoek niet weigeren, hoewel zij liever in Dordrecht was gebleven. Zij werd directrice van het Bergwegziekenhuis in haar geboorteplaats Rotterdam, de stad waar Zimmerman nu burgermeester was. Zij zou daar tot haar pensionering in 1923 blijven.

Frederike Meyboom bleef zich ook na haar pensioen inzetten voor de zieken-verpleging. Zij maakte studiereizen, gaf lezingen en was tussen 1947 en 1959 hoofd van de Psychiatrische Voorlichtingsdienst. De opleidingen en arbeidsomstandig-heden van de verpleegkundigen verbeterden mede door haar toedoen. Voor haar vele verdiensten werd ze in 1951 benoemd tot Ridder in de Orde van Oranje Nassau. In 1971 werd zij bevorderd tot Officier in de Orde van Oranje Nassau. Kort voor haar verjaardag zond de NCRV het programma Zuster Meyboom 100 jaar uit, waarin zij Jan van Hillo enthousiast vertelde over haar leven. Slechts enkele weken later, op 23 april 1971 overleed zij.

SUZE GROENEWEG

4-3-1875 – 19-10-1940

Susanna (Suze) Groeneweg (Strijensas, 4 maart 1875 - Barendrecht, 19 oktober 1940) was een Nederlands politica. Ze was het eerste vrouwelijke Tweede Kamerlid in Nederland.

Suze Groeneweg was een vurig pleitbezorgster van volksonderwijs. Ze was zelf onderwijzeres in Rotterdam. Ze gold als feministe, maar was een tegenstandster van aparte vrouwenorganisaties.

Groeneweg was bestuurslid van de SDAP toen bij de grondwetsherziening van 1917 behalve het algemeen kiesrecht voor mannen ook het passief vrouwenkiesrecht werd ingevoerd. Toen in 1918 de eerste verkiezingen onder het nieuwe systeem werden gehouden, werd zij kandidaat gesteld en verkozen. Ze zetelde in het parlement tot 1937. Op 30 augustus van dat jaar werd zij benoemd tot Ridder in de Orde van de Nederlandse Leeuw

Naast Kamerlid was ze ook Statenlid en lid van de gemeenteraad van Rotterdam. Vurig socialiste, volgens burgemeester P.J. Oud geen "katje om zonder hand-schoenen aan te pakken". Ze was actief in de drankbestrijding, was pacifiste en anti-militariste. Daarnaast was zij de eerste vrouwelijke ambtenaar van de burgerlijke stand.

Een jaar na haar aanstelling aan de Gemeenteschool nr. 2 (Hofstraat) neemt ze al ontslag.

Zij woonde aan de Bomkade nr 2.

ANTHONETTA (TOP) NAEFF

24-3-1878 – 22-4-1953

Geboren 24 maart 1878 aan de Nieuwe Haven, huis met Pegasus in het bovenlicht. Woonde Johan de Wittstraat 33 (bij Galerie Blom). Was met een huisarts getrouwd. Overleden 22 april 1953.

Top Naeff werd geboren in 1878 aan de 'Nieuwe Haven', A 418. Zij heette Anthonetta, Zij zegt:
de naam 'Top', van mijn grootmoeder afkomstig, doch uitsluitend voor huiselijk gebruik bestemd, stelde zich daar dadelijk naast, en van lieverlee erboven; iets te ver buiten de perken der intimiteit. Het is jarenlang de grief van mijn vader geweest dat zijn kind met dien hondennaam door het leven moest gaan en hij heeft zich daartegen verzet naar vermogen. Bij perioden met succes, maar op den duur hopeloos ...

Op haar zeventigste verjaardag (1948) kreeg ze van een brief van een onbekende 81-jarige oud-Dordtse, bewoonster van een hofje in Amsterdam. Zij schreef:

> *. . . 'Zeventig jaar geleden was ik een meisje van ruim elf jaar en moest op 24 Maart een doosje met een paar kievitseieren aan huis van zijn Edel Gestrengen Heer majoor Naeff bezorgen. Het dienstmeisje, dat het pakje van mij aannam, zei tegen mij: "Stil, meisje, want hier is pas een kindje geboren".*

Zelf schrijft zij over het huis in haar boek "**Zo was het ongeveer**":

> *"Een smal, diep-doorlopend oud huis met een, zelfs voor mijn met een sterretje in Baedeker gemerkte geboortestad, onvergelijkelijk prachtig uitzicht over het water van een binnenhaven, met de in- en uitvarende schepen, de "Lange houten brug", de 'Knolhaven" aan de overkant, waar ook het kleuren-spel van de vismarkt onder het toen nog weeldrig loof der iepen, als een attentie voor de talrijke schilders die er neerstreken, mocht worden beschouwd"*

Boven de deur is een raam met het gevleugelde paard Pegasus, symbool van het dichterschap. Het paard Pegasus deed volgens de mythe met een hoefslag een bron ontspringen, waaruit de dichters dronken. Top Naeff is vooral bekend geworden als auteur van meisjesboeken, zoals "School-Idyllen" uit 1900. Toen ze 75 werd in 1953, werd ze benoemd tot ereburgeres van Dordrecht. Een maand later overleed zij.

In haar gedicht "De Grote Kerk gespaard" drukt Top Naeff haar angst uit voor een mogelijke verwoesting tijdens de oorlogsjaren van één van Dordrechts belangrijkste monumenten.

> *"Wat zou er van u zijn geworden, Dordtsche Dom,*
> *Wanneer de razernij nog langer had gewoed?*
> *'s Nachts woelde de angst om u door 't opgejaagde*
> *bloed:*
> *Bescherm o Santa Sura uw, ons heiligdom"* *(uit: 'Klein Witboek')*

Haar Opa en Oma woonden aan de Wolwevershaven in het pand met de zeemeerminnen.

GEMMA MENTZEL-van AKEN

Rotterdam, 21-9-1917 – Dordrecht, 12-3-1986

Geboren 21 september 1917 in Rotterdam, overleden te Dordrecht op 12 maart 1986. Enig kind van Maria Petronella Hemelop (1887-1972), verpleegster en Antonie van Aken (1886-1955), timmerman. Huwelijk op 5 juni 1940 met Pieter Martinus Mentzel, vrijzinnig hervormd predikant (11 mei 1915- 19 april 1996). Uit dit huwelijk drie zonen: Paul (1942) Vincent Samuel (1945) en Maarten Abraham (1948).

Gemma Mentzel-van Aken was overtuigd sociaal-democraat. Voor de oorlog werd zij lid van de SDAP en was zij betrokken bij het Comité van Waakzaamheid. Tijdens de Duitse bezetting verborg zij met haar man joodse onderduikers. Na de bevrijding was zij actief in de Partij van de Arbeid. Gemma studeerde economie en maatschappelijk werk. Zij vertegenwoordigde de PvdA van 1958 tot 1970 in de Dordtse gemeenteraad. Zij bekleedde vele bestuurs- en beleidsfuncties. In Dordrecht was zij geruime tijd lid van de Culturele Raad en zij was er tot haar overlijden actief in de vrouwenbeweging.

Het gezin Van Aken werd in de jaren van de economische crisis voorafgaand aan de Tweede Wereldoorlog getroffen door werkeloosheid. Dit bepaalde mede Gemma's studiekeuze en haar visie op het leven en de samenleving. Ook haar inzet voor de sociaaldemocratie vond hier zijn wortels. Ze groeide op in de Schooterboschstraat 69 en de Goudsestraat 52c in Rotterdam. Op 6 juli 1935 slaagde zij voor het eindexamen MMS. Aansluitend studeerde ze MO-economie in Amsterdam en slaagde op 4 december 1937 voor de Akte van bekwaamheid voor middelbaar schoolonderwijs in de Staathuishoudkunde en Statistiek. Ze werd lid van de SDAP.

Al vroeg zag zij het gevaar van het nationaalsocialisme en steunde actief het Comité van Waakzaamheid (1936-1940). In dit comité hadden zich intellectuelen verenigd die waarschuwden voor de dreiging van het nationaalsocialisme. In Amsterdam studeerde ze aan de School voor Maatschappelijk Werk. Op 20 december 1940 behaalde zij daar het diploma voor de opleiding Volksontwikkeling. In haar studietijd ontmoette ze haar vrienden voor het leven: Jos Wibaut, Lena Lopes Diaz, Nely Schermerhorn, Took Heroma en Heleen Klinkhamer. Studiegenoten die later net als zij politiek zeer betrokken waren. Haar jeugdliefde Pieter Mentzel was na het afleggen van het Kerkelijk Voorbereidend Examen in 1938 van Leiden naar Amsterdam verhuisd. Ook met de huisgenoten van Pieter in Amsterdam: Hans van Norden en Lex Horn, beiden beeldend kunstenaar, bleef ze haar leven lang bevriend.

Door het uitbreken van de oorlog op 10 mei 1940 veranderde de start van beider loopbaan. Het vormingswerk, waartoe Gemma was opgeleid en waarin ook Pieter actief was, werd door de bezetter verboden. Pieter was als cursusleider werkzaam bij Ons Huis in Amsterdam (opgericht 1891). Deze vereniging was vooral actief in de arbeiderswijken. Ons Huis was als voorloper van de latere buurtcentra te beschouwen. Pieter werd vrijzinnig hervormd predikant na te zijn afgestudeerd aan de Leidse universiteit. Op 5 juni 1940 trouwde Gemma met hem en werd ze

predikantsvrouw in Hoogkarspel. Op 29 juni 1941 werd Pieter daar bevestigd door ds. B.J. Aris, vrijzinnig hervormd predikant in Amsterdam.

Op 14 mei 1940 werd haar geboortestad Rotterdam gebombardeerd. Gemma's ouders woonden in het huis aan de Goudsestraat dat binnen het gebombardeerde gebied lag. Het was een schokkende ervaring. Van het huis was niets over. De ouders van Gemma werden geëvacueerd naar een ander adres in Rotterdam. Tijdens de Duitse bezetting waren Gemma en Pieter met enkele trouwe en betrouwbare gemeenteleden betrokken bij het onderbrengen van joodse onderduikers in hun streek. De rechtssocioloog professor Hugo Sinzheimer was in 1942 samen met zijn vrouw ondergedoken in de pastorie van Pieter en Gemma in Hoogkarspel. Voor de Sinzheimers werd later een ander adres gevonden en vanaf oktober 1943 tot de bevrijding was (Ab)raham Michael (1924) Herzberg, zoon van Abel Herzberg (1893-1984) bij hen ondergedoken. Het organiseren van voedselpakketten voor het netwerk rondom de onderduikers vergde aan het eind van de oorlog veel energie van het echtpaar.

Na als predikant te hebben gestaan in Naaldwijk (1945) en Amsterdam (1948) aanvaardde Pieter een beroep naar Dordrecht (1949). Ze vestigden zich aan het Oranjepark 32 (nu 24). In Dordrecht begon Gemma een eigen loopbaan. Ze zette zich in voor de Partij van de Arbeid en was betrokken bij de Vrouwenbond van die partij (later: de Rode Vrouwen).Vele jaren leidde ze leesclubs van de Vrouwenbond in Dordrecht. Ook onderhield zij banden met de Born, het internaat en vormingscentrum van de vrouwenclubs in de PvdA. Ze hield meerdere malen toespraken voor de VARA-radio. In 1958 werd Gemma gekozen tot gemeenteraadslid, een functie zij tot 1970 vervulde. Bij haar afscheid als raadslid op 16 juni 1970 sprak burgemeester mr. J .J. van der Lee onder meer de volgende woorden tot haar: "Wij zijn het lang niet altijd met elkaar eens geweest maar ik heb altijd met bijzonder veel waardering en belangstelling naar u geluisterd, vooral wanneer het erom ging de problemen waarmee de raad werd geconfronteerd te plaatsen in het ruime kader van de toekomst van de mens, de toekomst van de stad, de toekomst van de maatschappij. U bent een uitermate stimulerend lid van deze raad geweest."

Na haar raadsperiode werd ze lid van de Culturele Raad van Dordrecht. Ook was zij bestuurslid van het vormingscentrum voor meisjes de Vonk in Noordwijkerhout. De Vonk behoorde tot het christen-sociale en vrijzinnig-protestants milieu. Hoewel geen belijdend lidmaat van een kerk, voelde zij zich in dit vrijzinnige milieu goed thuis. Met Pieter leidde ze zowel in de vormingscentra van de Woodbrookers in Bentveld als in Kortehemmen cursussen. Rond 1960 was ze docente economie aan de Rijks-HBS te Breda en beleidsmedewerker bij de Stichting Opleidingen Bejaardenzorg te Amsterdam. Vanaf maart 1965 was ze bestuurslid van de Stichting Toonkunstmuziekschool in Dordrecht. Door de gemeenteraad van Dordrecht werd zij aangewezen als lid van de commissie van toezicht op de Dienst Sociale Werkplaats te Dordrecht. Gemma was tot haar dood actief binnen de PvdA, zowel landelijk als bij de plaatselijke afdeling en het werk van de Rode Vrouwen. Op 12 maart 1986 overleed zij onverwacht.

LENIE DICKE

1922 - 2000

Zij werd geboren als jongste dochter van 11 kinderen (2 meisjes) van Carel en Levien Dicke. Hij was o.a. wethouder van Financiën en in 1930, toen de Wilhelminahaven geopend werd, mocht Lenie aan Hare Majesteit Koningin Wilhelmina een boeketje bloemen aanbieden.
Het geboortehuis was aan de Prinsenstraat 3, waar nu alleen nog een parkeerplaats rest. Het pand werd in de oorlog uit vergelding door de Duitsers platgebrand. Het werd 'De Korenbeurs' genoemd in vroeger tijden maar stond toen te boek als 'Zeepaard' (niet te verwarren met het pand uit 1495 in de Wijnstraat) vanwege een fraai bovenlicht.

Lenie bij de Binnenlandse Strijdkrachten

Lenie bezocht de Christelijke HBS aan de Wijnstraat. De christelijke familie kerkte destijds in de Wilhelminakerk aan de Blekersdijk.
Drie van haar broers, Wim, Leendert en Keesmaat zaten tijdens de oorlog in het verzet; Leendert werd reeds 13 maart 1941 op 18-jarige leeftijd daarvoor gefusilleerd. *(zie gedicht van Jan Campert; "De 18 doden".)*

Gevangenis in de Doelstraat waaruit Lenie werd bevrijd.

Op 3 juni 1945 werd er een inval gedaan in het ouderlijk huis en Lenie, die koerierster was, werd meegenomen en in de gevangenis opgesloten. Zij werd enkele malen ondervraagd op het adres Singel 187. Dat ging er niet zachtzinnig aan toe, en Lenie wist dit bij haar medeverzetsstrijders te laten weten. Die hebben haar op 9 juni bevrijd, waarbij ook één Duitser werd gedood en twee gewond. In ondergoed en met een jas over zich heen is ze achterop een fiets ontsnapt. Als vergelding is het ouderlijk huis platgebrand. Het fraaie bovenlicht is bijtijds verwijderd geweest en gered.
Lenie, die onder de schuilnaam 'Lize' opereerde, dook onder in de Alblasserwaard; haar zus Trix in Bleskensgraaf.
Na de oorlog wilde zij er niet meer over praten.

CORNELIA HENDRIKA MARIA (CORRY) ROEST

31-05-1923 (Dordrecht) - 23-08-2015 (Dordrecht)

Cornelia Hendrika Maria (Corry) Roest werd in Dordrecht geboren op 31 mei 1923 en overleed daar op 23 augustus 2015. Zij werd begraven op de rooms-katholieke begraafplaats aan de Reeweg Oost in Dordrecht. Corry was de dochter van musicus Adriaan Roest (Ouderkerk aan den Amstel 1884 – Dordrecht 1930) en Catho Roest-van Gastel (Tilburg 1887 – Dordrecht 1945). Corry Roest bleef ongehuwd en had geen kinderen.

Corry Roest heeft bijgedragen aan de geschied-schrijving van Dordrecht door haar (jeugd)herinneringen vast te leggen in verhalen en columns, aangevuld met informatie uit het gemeentearchief. Tussen 1973 en 1991 publiceerde Corry haar verhalen in Tussen Kop en Staart, het personeelsblad van het Gemeentelijk Energiebedrijf, haar werkgever. Vanaf 1991 tot ongeveer 2002 las zij haar columns voor bij Dordtse radiozenders. Rond haar tachtigste levensjaar bundelde ze haar teksten in een zevental, in eigen beheer uitgegeven boeken. Met name Herinneringen aan de Wijnstraat was een groot succes en is nog altijd in menige Dordtse boekenkast te vinden.

Corry's vader verhuisde in 1905 naar Dordrecht. Hij volgde in de Sint Bonifatiuskerk in de Wijnstraat organist Carel Bouman op. De muzikale Roest componeerde voornamelijk kerkmuziek, gaf orgel-, piano- en vioolles en was dirigent van diverse koren. Op 18 mei 1910 trouwde hij met Catho van Gastel en vestigde zich in het 'katholieke buurtje' van de stad, in Wijnstraat 57, thans 111, waar hun tien kinderen zijn geboren. Corry was de op drie na jongste.

Corry's vader overleed in 1930 op 45-jarige leeftijd aan een longontsteking. Kort ervoor had hij zijn 25-jarig jubileum als organist van de Wijnstraatkerk gevierd, waaraan de lokale kranten veel aandacht hadden besteed. Moeder Roest moest haar gezin alleen door de crisisjaren en de Tweede Wereldoorlog loodsen.

Na de rooms-katholieke mulo aan de Singel bezocht Corry vanaf september 1939 de rooms-katholieke huishoudschool op de Voorstraat. Voor die laatste opleiding was Corry niet zo geschikt, vond ze zelf. Huishoudelijke taken interesseerden haar niet en de oorlogsomstandigheden maakten het niet altijd makkelijk de lessen te volgen. In een van haar verhalen vertelt zij hoe ze tijdens de naailessen keer op keer de schaarse lapjes stof verknipte. Ze maakte de opleiding niet af.

Vanaf 1 juni 1944 ging Corry aan het werk bij het bonnendistributiekantoor in de Wijnstraat. Haar kleine inkomen was een dankbare aanvulling op de karige weduwenuitkering waarvan haar moeder moest rondkomen. Toen haar moeder in september 1945 aan de gevolgen van kanker overleed, woonde Corry nog met vier broers in het ouderlijk huis in de Wijnstraat. Haar jongste broer Gerard (later ging hij

zich Bob noemen) was toen nog maar 15 jaar oud. Toen Gerard 21 was, verkochten de kinderen het huis en ging ieder zijn eigen weg.

Voor Corry begon nu een zwerftocht langs vele hospita's. Vanwege de naoorlogse woningnood kregen alleenstaande vrouwen geen eigen woning toegewezen. Corry was genoodzaakt op kamers te wonen. Over haar ervaringen als kamerbewoner heeft ze diverse verhalen geschreven, onder meer over de tijd dat ze in de Heysterbachstraat in het Land van Valk woonde. Later woonde ze ook in de Cornelis de Wittstraat en de Van Baerlestraat. De kamers waren over het algemeen klein en gaven weinig privacy. Sommige hospita's eisten dat Corry hen gezelschap hield, lazen haar post of gebruikten ongevraagd haar spullen.

Toen rond 1949 de bonnendistributie afliep, moest Corry op zoek naar ander werk. Ze hoopte een baan met kost en inwoning te vinden, maar ging uiteindelijk aan de slag bij het Gemeentelijk Energiebedrijf, waar ze tot haar pensioen zou blijven werken. Aan deze baan waren uiteraard geen kost en inwoning verbonden en dus bleef het inwonen bij hospita's nog lange tijd de enige oplossing.

Corry was een van de eerste vrouwelijke werknemers die het energiebedrijf in dienst nam. Haar salaris bleef jarenlang laag: 'Mijn chef vond dat ik als alleenstaande genoeg verdiende.' Om haar huisvesting te verbeteren, schreef Corry uiteindelijk een wanhopige brief aan burgemeester Van Zuuren. Dat hielp: op 5 december 1968 kreeg ze, op dat moment 45 jaar oud, haar eerste eigen woning toegewezen. Het was een tweekamerflat aan de Thorbeckeweg, vier hoog zonder lift. In 1976 verhuisde ze naar een huis met een tuin in de pas gebouwde wijk Sterrenburg III. De laatste jaren van haar leven woonde Corry in een ouderenflat op de Staart, in de buurt van het rooms-katholieke verzorgingscentrum 'De Merwelanden'.

Corry heeft over uiteenlopende onderwerpen geschreven, maar Dordrecht en haar jeugd, met name het dagelijks leven uit haar jeugd, zijn de thema's die het meest terugkomen. Soms koppelde ze deze herinneringen aan actuele gebeurtenissen en kwam zo tot een vergelijking tussen vroeger en nu. Haar verhalen geven dan ook een tijdsbeeld van een groot deel van de twintigste eeuw in Dordrecht.

Op lichte en mild-humoristische toon beschrijft Corry bijvoorbeeld haar jeugd in de Wijnstraat, het dagelijks leven tijdens de Tweede Wereldoorlog, het bonnendistributiekantoor in de jaren 40 en de gang van zaken bij het energiebedrijf in de jaren 50 en 60. Maar ook onderwerpen als de naoorlogse woningnood en de positie van vrouwelijke medewerkers passeren de revue.

Lichte weemoed klinkt door in haar herinneringen aan de tijd vóór de Tweede Wereldoorlog: gedetailleerd beschrijft ze de stoomtrein waarmee ze naar familie reisde, of de allereerste elektrische trein die de stad binnenreed. Ook het eerste stoplicht in Dordrecht, de kerst- en sinterklaasvieringen met haar familie, de houten vuilnisbakken en de koude winterochtenden waarop ze naar de Wijnstraatkerk liep, komen aan bod. Veel verhalen gaan over het kleurrijke straatleven uit haar jeugd. 'De straat is dood' constateert ze niet zonder teleurstelling, ergens in de jaren 90, nadat ze heeft geobserveerd hoe een buurman in zijn auto stapte en de stille nieuwbouwwijk uitreed. En dan beschrijft ze hoe dat er vroeger aan toe ging, bijvoorbeeld in de Wijnstraat: de bakker en de melkboer gingen met paard en wagen

langs de deuren, varkens werden in de richting van het abattoir gejaagd, dienstmeiden schrobden de stoep, kinderen speelden midden op straat.

Corry schreef veel verhalen voor het personeelsblad van het Gemeentelijk Energiebedrijf en las haar teksten vanaf 1991 ook voor bij de Dordtse radiozender TROM. Bij deze zender werkte ze mee aan het programma ‘Oud en wijs genoeg’ en later las ze er ook Dordtse gedichten uit de jaren 30 voor. Vanaf 1995 presenteerde ze het programma ‘Allerhande’, waarvoor ze Dordts nieuws uit de kranten van 25 jaar eerder in het Gemeentearchief had opgezocht. Vanaf 1999 ging de TROM over in radio Exxact FM 96.3. Vanaf toen heette haar programma ‘Het zilveren uur’.

Rond 2002 stopte Corry met haar radio-columns en ging ze de verhalen en teksten die ze in de loop der jaren had geschreven bundelen en in eigen beheer uitgeven. Tot december 2003 kwamen er zes delen van de boekenserie Dordtse verhalen uit, in een oplage van ongeveer 1.000 exemplaren. Kort daarvoor had Corry ook haar boek Herinneringen aan de Wijnstraat uitgebracht in een oplage van ongeveer 300 exemplaren. Daarvan waren in september 2003 de eerste twee drukken al uitverkocht en liet Corry een derde druk uitbrengen.

WIJBERIG (Wijnie) JABAAIJ

13-04-1939 (Dordrecht) - 07-07-1995 (Dordrecht)

Geboren te Dordrecht op 13 april 1939, overleden aldaar op 7 juni 1995. Een van de vier dochters van manegehouder en paardenhandelaar Leendert Jan (Leen) Jabaaij (Rotterdam 24 juli 1903, Dordrecht 16 april 1977) en Hendrika (Henny) Hartman (Dordrecht 17 februari 1899, Rotterdam 27 november 1971), eigenaresse van een hoedenwinkel. Huwelijk te Dordrecht op 5 juli 1961 met Robert Leo Giphart, ambtenaar bij het gemeentelijk woningbedrijf (Dordrecht 1933 – Soest 2 december 2006). Hij was de zoon van Marius Johannes Giphart (1902-1957) en Trijntje Severijn (1908/1910 -1997). Uit het huwelijk van Robert en Wijnie twee kinderen: Ronald Edgar Giphart (Dordrecht, 17 december 1965) schrijver en Karin Ellen Giphart (Dordrecht 29 oktober 1968) schrijver en singer-songwriter. Het gezin Giphart was uitgesproken links en humanistisch georiënteerd. De scheiding van Robert Giphart en Wijnie Jabaaij werd uitgesproken in 1978. Wijnie en Robert hadden dezelfde advocaat en de zorg voor de kinderen werd gedeeld. Ronald ging met zijn vader mee naar Soest en Karin bleef bij Wijnie in Dordrecht. De ouders zorgden er voor dat broer en zus regelmatig contact hadden met elkaar.

Wijnie Jabaaij was twaalf jaar werkzaam als onderwijzeres en daarna als assistente van de districtskinderarts. Ze was politiek zeer actief in de gemeente. Wijnie Jabaaij was overtuigd sociaal-democraat en een onorthodoxe politica, tegendraads en met een kleurrijke eigen stijl. Haar visie op de rol van de overheid bleek bijvoorbeeld uit het feit dat zij principieel niets gaf aan collectes. Zij vond het een taak van de overheid om geld ter beschikking te stellen voor instellingen zoals bijvoorbeeld de kankerbestrijding. Humor en zelfspot waren haar niet vreemd. Zij was geruime tijd lid van de Tweede Kamer. Ook was ze maatschappelijk actief en vervulde een aantal afgeleide- en nevenfuncties. Wijnie Jabaaij was een zeer zelfstandige en onafhankelijke vrouw en die zoveel als mogelijk de regie over haar eigen leven behield. Haar voornaamste aandachtsgebieden waren de vrouwenemancipatie, het minderhedenbeleid, de Nederlandse Antillen en ontwikkelingssamenwerking. Wijnie werd in Dordrecht door haar partij zeer gewaardeerd. Dat bleek uit het feit dat men de Wijnbrug tijdens een verkiezingscampagne omdoopte in ‘De Wijnie Jabaaijbrug’.

Na het voltooien van de lagere school en de hbs werd Wijnie Jabaaij opgeleid tot onderwijzeres aan de Gemeentelijke Kweekschool aan de Binnen Walevest in haar geboortestad Dordrecht en was geruime tijd werkzaam in het lager onderwijs. De politiek trok haar al vroeg en zij werd in 1970 kandidaat gesteld voor de gemeenteraad door de afdeling Dordrecht van de Partij van de Arbeid. Zij werd gekozen en nam haar zetel in op 1 september 1970. Jabaaij was gemeenteraadslid tot 5 september 1978. Zij verzette zich onder meer tegen de vestiging van Shell Chemie in Moerdijk. De gemeente Dordrecht was lang onwetend gehouden over de plannen van Shell. Kort voor het beëindigen van haar raadlidmaatschap op 15 september 1977 werd zij gekozen tot lid van de Tweede Kamer der Staten-Generaal voor de PvdA. Deze functie zou zij vervullen tot 14 september 1989. In de Kamer

werd zij door de fractie belast met de portefeuilles minderhedenbeleid, emancipatiezaken, de Nederlandse Antillen en ontwikkelingssamenwerking.

Zij had soms moeite met de ijzeren fractiediscipline. Een enkele keer onttrok zij zich aan stemmingen door zich te 'verbergen' achter het bekende groene gordijn dat achterin de oude vergaderzaal van de Tweede Kamer hing. Ook stemde zij soms met de oppositie mee zoals bijvoorbeeld in 1980 bij de stemming over de motie Jansen (PPR). Daarin werd de regering gevraagd om de kerncentrales in Borssele en Dodewaard te sluiten. De motie werd tot haar spijt verworpen. Jabaaij vervulde ook een aantal met haar werk als Kamerlid samenhangende functies. Zo was zij van 30 september 1981 tot eind 1982 en van 18 september 1986 tot 14 september 1989 ondervoorzitter van de vaste Kamercommissie voor de relaties met de Nederlandse Antillen en Aruba.

Vanuit haar feminisme en haar betrokkenheid bij de Nederlandse Antillen had zij veel aandacht voor de positie van vrouwen aldaar. Terugkijkend op haar tijd als Kamerlid meende ze dat het een 'hard bedrijf' was. Ze voelde zich soms beschadigd door het politieke handwerk. In het VPRO-marathoninterview uit 1991, citeerde ze een dichtregel van Albert Verwey (1865-1937) die zij zich te binnen bracht op moeilijke momenten: 'Wie waarlijk leeft heeft in zijn hart een onvernietigbare veer, een stille kracht die iedere weerstand tart'. Toen de PvdA tijdens de kabinetten Lubbers I en II in de oppositie zat, verscheen zij in rouwkleding in de Kamer. De PvdA kreeg weer regeringsverantwoordelijkheid in het kabinet Lubbers III. Wijnie betrad de vergaderzaal nu in een vuurrood jasje. Tussen 1975 en 1977 was ze lid van de partijraad.

Zij was de eerste die tot ontsteltenis van vele Kamerleden hardop "kut" zei in een commissievergadering. Niet als scheldwoord of als uiting van boosheid of teleurstelling maar omdat een aantal voornamelijk mannelijke Kamerleden een debat voerde over de toestemming voor vaginale visitatie van in dit geval zigeunervrouwen. In die groep wilden wel eens paspoorten 'zoekraken'. De dames zouden misschien haar paspoorten in hun vagina kunnen bewaren meende een Kamerlid. 'Jongens, jongens, jullie denken toch niet echt dat je een paspoort in je kut kunt steken' reageerde een boze Jabaaij.

Op het terrein van de vrouwenemancipatie was zij zeer actief, onder meer in de Rooie Vrouwen in de Partij van de Arbeid. Zij was geruime tijd bestuurslid en voorzitter van de Rooie Vrouwen van het gewest Zuid-Holland. In het land hield zij talloze spreekbeurten en liet zich daarbij vaak vergezellen door een aangeklede etalagepop, soms Marie geheten, soms Willemijn. Beide hadden een tas met eigen attributen bij zich en beide werden tijdens spreekbeurten laag voor laag ontkleed. Samen met de voorwerpen uit de tas illustreerde Wijnie de rollen, eisen en verwachtingen die ten aanzien van de vrouw bestonden. Willemijn kwam uit wat 'betere' kringen en was met een agoog getrouwd wat weer aanleiding gaf tot andere analyses dan bij Marie, een wat volkser type. Wijnie zette zich in voor het feminisme maar hield haar eigen stijl: goed gekleed en gekapt, opgemaakt en zoals ze zelf zei: 'het liefst gehuld in een wolk Chanel no.5'. Sommige feministes hadden daarvoor weinig begrip. In een tuinbroek verschijnen achtte Jabaaij echter een vorm van minachting voor haar publiek. Naast het Kamerlidmaatschap en de daarmee samenhangende functies vervulde zij ook onbetaalde nevenfuncties. Zo was zij

onder meer lid van het bestuur van het Gemeenteziekenhuis in Dordrecht en bestuurslid en vice-voorzitter van het bestuur van theater ‘De Appel’ in Den Haag.

In 1989 werd bij haar de diagnose multiple sclerose gesteld. Deze ziekte zou haar in een rolstoel doen belanden. Dat dwong haar het Kamerlidmaatschap op te geven. Langzamerhand raakte zij linkszijdig verlamd. (‘ik ben vast te links geweest’) De ziekte maakte haar langzaam steeds meer afhankelijk van de hulp en zorg van anderen. Die zorg werd haar geboden door professionals maar ook door haar vrienden en familie. Zij beijverde zich voor de oprichting van een centrum voor multiple sclerose patiënten en research waaraan grote behoefte was. Dat centrum kwam er ook, maar dat heeft Wijnie niet meer meegemaakt. Ze was woedend op haar PvdA toen die instemde met een korting op de voorzieningen voor gehandicapten. Toch bleef zij positief en voor zover mogelijk ook actief en haar gevoel voor humor verliet haar niet.

Toen zij ook nog een hersenbloeding kreeg vond zij dat het genoeg was geweest en koos voor euthanasie. Tot het eind voerde zij zelf de regie. Op 7 juni 1995 stierf Wijnie Jabaaij rustig en sereen in aanwezigheid van haar kinderen. Op haar crematie gebeurde iets bijzonders. VVD- Kamerlid Erica Terpstra, met wie Wijnie goed bevriend was, zong daar de Internationale zoals zij Wijnie had beloofd te zullen doen.

Onderscheiding
Ridder in de Orde van de Nederlandse Leeuw. (1990). Minister Ien Dales kwam haar die thuis persoonlijk uitreiken. Ze was daar trots op en zette de medaille onder een glazen stolp.

Vernoeming
Het Wijnie Jabaaij Centrum(WJC) in Dordrecht. Dit centrum biedt opvang aan vrouwen uit Zuid-Holland die geconfronteerd worden met meervoudige problematiek waaronder huiselijk geweld. In het Dordtse Stadskantoor is een vergaderzaal naar haar genoemd.

DAMIËT VAN DALSUM

1943 –

Damiët van Dalsum is in 1943 geboren te Breda. Zij is poppenspeelster van beroep. Op 1 juli 1967 wordt het Poppentheater 'Ei Ei' onder leiding van Damiët van Dalsum opgericht. Het theater is gevestigd aan de Blindeliedengasthuissteeg te Dordrecht tussen V & D. en de Vriesestraat.
Van Dalsum is een begrip in de wereld van het poppenspel. Zij raakte toevallig in aanraking met het beroep, toen zij op de kunstacademie zat. Onlangs ontdekte zij dat het niet vreemd is dat zij een poppenspeelster is geworden. "Ik vond een artikel uit 1850 over mijn overgrootvader. Hij was toneelspeler en liet zich inspireren door het poppenspel. Later is hij ook poppenspeler van beroep geworden. Het zit dus in de genen".

Na verloop van tijd verhuist zij naar het Buddinghplein om via een tijdelijk tussenstation Voorstraat 125 tenslotte te belanden aan de Aardappelmarkt 9. Het theatertje heeft 40 zitplaatsen en is tegelijkertijd studio om nieuwe voorstellingen uit te proberen.

Damiët van Dalsum

Naast het vaste theater speelt Damiet overal, zowel in binnen-als-buitenland. Van Schagen tot New York. Van Winschoten tot Taipeh, van Middelburg tot Mexico-city. Aanvankelijk werd met handpoppen gespeeld, tot in 1980 de marionetten hun intrede deden. Tot die tijd speelde Damiet alleen voor kinderen.

Haar eerste voorstelling voor volwassenen was 'Op het Oog'. Deze voorstelling is veel in het buitenland op festivals gespeeld. Dan volgen er veel experimenten met schimmen en andere materialen. Beweging, emoties en gevoel via materialen overbrengen op het publiek is voor Damiët de essentie van het poppenspel. Naast het zelf spelen heeft ze regies gedaan bijvoorbeeld in Duitsland en Taiwan.

Ook lesprojecten met artiesten en leerkrachten zoals in Nederland, België, Wit-Rusland en Taiwan. In de periode van 1997 tot 2001 was ze artistiek directeur van het Stadspoppentheater van de stad Maagdenburg. Ieder jaar organiseert zij in juni het Internationaal Poppentheater Festival te Dordrecht. Momenteel speelt ze in haar kleine huistheater poppentheater voorstellingen voor iedereen vanaf 4 jaar. [1]

[1] www.poppentheaterfestival.nl/poppentheater/vast.php

Vanwege het 25 jarig bestaan van het poppentheater wordt haar in 1993 een Koninklijke onderscheiding verleend. Omdat zij op Koninginnedag 1993 niet aanwezig was maar in Bulgarije voorstellingen speelde op een poppentheaterfestival in Plovdiv, worden de versierselen haar verleend tijdens het poppentheaterfestival eind juni. Burgemeester Noorland benoemt haar namens H.M. de koningin tot Ridder in de orde van Oranje Nassau. Het is een eenmansbedrijf, ze doet alles zelf: het festival, haar eigen voorstellingen, zo'n 120 per jaar. Ze onderhoudt haar eigen theater, verkoopt en scheurt de kaartjes, ontvangt het publiek, bedient behalve de poppen ook licht en geluid en schenkt na afloop koffie en limonade. Tachtig tot honderd uur werk per week..

Of ze voor kinderen of voor volwassenen werkt, haar voorstellingen hebben veel met haarzelf te maken. Kleine Frederik maakte ze naar aanleiding van de brandstichting bij Turkse families in Duitsland. De kleine Frederik bestaat uit niet meer dan een balletje met daaronder zo'n schuimspaantje waar je melk mee klopt. 'Het is niks, maar zodra het beweegt, geloof je erin. De meeste mensen staan versteld hoe je met zo'n klein bolletje of zo'n raar flubbertje een hele zaal stil kan krijgen. Voor mij spreekt dat vanzelf. Het is gewoon mijn manier om met mensen te communiceren."

Aardappelmarkt 9: de Opperdoezer

Haar dochter, Darja de Caluwé is bekend als de Dordtse stadsomroepster.

KATINKA VAN HAREN

Vught, 16-5-1961 – heden

Kunstenares, ontwierp de dieren bij de Gorgelrijmen van Cees Buddingh'.
Atelier en winkel op de hoek van Voorstraat (nr. 175) en Nieuwbrug. Woonachtig Vrieseplein 3.
Familie van de schoenenfabriek Van Haren.

Na haar opleiding Activiteitenbegeleiding volgde zij de opleiding aan de Mode Academie Charles Montaigne in Amsterdam, met als afstudeerrichting 'dessin ontwerpen' Volgde cursussen bij Lenie van Gils (aquarelleren), de Berckepoort (tekenen/schilderen, modeltekenen/ schilderen en Ab Vroegindewey-Atelier 104 (schilderen).

Na haar afstuderen behoorde zij mede tot een groep kunstenaars die galeries en expositieruimtes. In 2000 kreeg zij een eigen kleurrijke galerie Voilà aan de Voorstraat in Dordrecht dat zij ook als atelier gebruikt. Naast galerieën exposeerde zij bij projectontwikkelaars, warenhuizen en kantoren.

Dordtse Dochter	Woonadressen of relevante plek
Suwa of Sura	Kerkplein
Beatrijs Roerom	In de Grote Kerk
Margaretha de Geer	Wolwevershaven 9,
Margaretha van Godewijck	Wijnbrug gedicht, Huis De Onbeschaamde, Nieuwe haven 38
Maria van Berckel	Grotekerksbuurt,
Maria Rommerswael	Nieuwe Haven,
Maria Schalcken	Bij The Movies (Latijnse School), t/o Schrijversstraat woonde haar broer,
Margaretha Mels	Manhuissteiger, Den Witten Ancker, hoek Lombardstraat/Voorstraat
Elisabeth de Lengh	Geboortehuis Nieuwstraat 40 Lenghenhof,
Maria Jacoba Repelaer	Vriesestraathof, Groene Weijde , Voorstraat 178
Van Bilderbeek-Lamaison	Cronenburgh, hoek Nieuwbrug/Wijnstraat Riouwstraat
Nicoline van Oldenburgh-Vriesendorp	Wilhelminahof,
Margaretha van Meeteren Gehuwd met Dirk van Oldenburgh	William's Place – Stationsweg 2
Frederike Meyboom	Beverwijcksplein - ziekenhuis
Suze Groeneweg	Woonde Bomkade 2. Lerares aan Gemeenteschool nr 2, Hofstraat.
Anthonetta (Top) Naeff	Johan de Wittstraat 33 en achtertuin Nieuwe Haven 38 Wolwevershaven
Gemma Mentzel – van Aken	Aardappelmarkt
Corry Roest	Bonnendistributiekantoor Wijnstraat (Rodenburg) Wijnstraat Bonifatiuskerk
Wijnie Jabaaij	Stadhuis (raadslid PvdA)
Katinka van Haren	Voorstraat/hoek Nieuwbrug Vrieseplein 3

Dordtse Dochter	Woonadressen of relevante plek
Blussé-Crena de Jongh	Verdwenen herenhuis t/o St. Jorisdoelen (rechtbank)
Lucia Hofman	Huis op de Vogelmarkt, Groenmarkt 54
Anna Wilhelmina Mühring en Barendina Hermina Mühring	De Harmonie Vest 73, Nieuwstraat, Berckepoort, Grotekerksbuurt Vrieseweg
Charlotte van Praag	
Damier van Dalsum	De Opperdoezer, Aardappelmarkt 9 Blindeliedengasthuissteeg
Lenie Dicke	'In het Zeepaerd' v/h 'De Korenbeurs', Prinsenstraat 3 Foto gevangenis Doelstraat